

37

Ενημερωτικά
Σημειώματα

Ιούνιος 2026

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Βαθμός μετακύλισης
της μεταβολής
των συντελεστών
του ΦΠΑ στις τιμές
και επιπτώσεις
στο εισόδημα των
νοικοκυριών

Γιώργος Ιωαννίδης

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

Βαθμός μετακύλισης της μεταβολής των συντελεστών του ΦΠΑ στις τιμές και επιπτώσεις στο εισόδημα των νοικοκυριών

Γιώργος Ιωαννίδης

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Τίτλος: «Βαθμός μετακύλισης της μεταβολής των συντελεστών του ΦΠΑ στις τιμές και επιπτώσεις στο εισόδημα των νοικοκυριών»

Τύπος δημοσίευσης: Ενημερωτικά Σημειώματα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης: Ιούνιος 2026 Νο: 37

Συγγραφέας: Γιώργος Ιωαννίδης

Γλωσσική επιμέλεια: Δημήτρης Παπανικολόπουλος

Σελιδοποίηση: Ιωάννα Καλουμένου

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ιωαννίδης, Γ. (2026). «Βαθμός μετακύλισης της μεταβολής των συντελεστών του ΦΠΑ στις τιμές και επιπτώσεις στο εισόδημα των νοικοκυριών», *Ενημερωτικά Σημειώματα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ*, Νο 37. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Οι γνώμες και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται στο παρόν Ενημερωτικό Σημείωμα δεσμεύουν τους/τις συντάκτες/τριες του και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες θέσεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ

Το παρόν Ενημερωτικό Σημείωμα υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Ανάπτυξη μηχανισμών και εφαρμογή δράσεων στήριξης της προσαρμοστικότητας και της ανθεκτικότητας των ΜΜΕ και του ανθρώπινου δυναμικού τους» με κωδικό ΟΠΣ 6003486. Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ελλάδα μέσω του Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα 2021-2027».

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2021 – 2027
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Βιογραφικό συγγραφέα

Γιώργος Ιωαννίδης

Ο Γιώργος Ιωαννίδης είναι Ερευνητής στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ) με αντικείμενο «Ελληνική Οικονομία - Αξιολόγηση Δημόσιων Πολιτικών». Σπούδασε οικονομικά στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Πάντειο Πανεπιστήμιο), πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές στην πολεοδομία και χωροταξία στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του ΕΜΠ, στη φιλοσοφία και μεθοδολογία της επιστήμης στο Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης του ΕΚΠΑ και αναγορεύτηκε διδάκτορας οικονομικών επιστημών του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης. Έχει εργαστεί ως ερευνητής στο Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ, στο Παρατηρητήριο Οικονομικών & Κοινωνικών Εξελίξεων του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ και ως Ειδικό Επιστημονικό Προσωπικό στο Τμήμα Μελετών του Ελληνικού Δημοσιονομικού Συμβουλίου. Επί σειρά ετών έχει διδάξει Οικονομικά της Εργασίας και Πολιτικές Απασχόλησης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και στο ΕΚΠΑ, καθώς και Δημόσια Οικονομικά στο Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στα γνωστικά αντικείμενα της πολιτικής οικονομίας, της οικονομικής πολιτικής, της πολιτικής απασχόλησης, της ελληνικής οικονομίας και της αξιολόγησης δημόσιων πολιτικών.

Βαθμός μετακύλισης της
μεταβολής των συντελεστών του
ΦΠΑ στις τιμές και επιπτώσεις στο
εισόδημα των νοικοκυριών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Επιτελική σύνοψη	10
Εισαγωγή	12
1. Δομή και χαρακτηριστικά των συστημάτων ΦΠΑ	13
2. Η μείωση των συντελεστών ΦΠΑ ως εργαλείο άσκησης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής	17
3. Προσαρμογή των τιμών στις μεταβολές του συντελεστή ΦΠΑ	18
4. Η διάσταση των ατομικών επιχειρήσεων	26
5. Ανακεφαλαίωση	28
Παράρτημα	30
Παραπομπές	38

Επιτελική σύνοψη

Κατά την περίοδο της πληθωριστικής πίεσης των ετών 2022–2023, πολλά κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) μείωσαν τον συντελεστή του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) στο πλαίσιο μιας προσπάθειας συγκράτησης των τιμών. Οι μειώσεις αφορούσαν συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες, και διήρκεσαν συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Οι παραπάνω μειώσεις έδωσαν τη δυνατότητα να επανεξεταστεί ένα παλιό ερώτημα της οικονομικής επιστήμης: Σε ποιο βαθμό η μεταβολή των φορολογικών συντελεστών, και ειδικότερα η μεταβολή των συντελεστών του ΦΠΑ, μετακυλιέται στις τιμές; Στόχος του ενημερωτικού σημειώματος είναι η κριτική επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, καθώς και η διερεύνηση των συνεπειών που έχει η μείωση του ΦΠΑ σε μια οικονομία στην οποία κυριαρχούν μικρές επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο του ενημερωτικού σημειώματος επισκοπήθηκαν 32 εμπειρικές μελέτες που αφορούν 69 επεισόδια μεταβολής του ΦΠΑ. Τα βασικά συμπεράσματα μπορούν να κωδικοποιηθούν ως εξής:

- Η μεταβολή των συντελεστών του ΦΠΑ έχει χρησιμοποιηθεί εκτεταμένα ως μέσο άσκησης οικονομικής πολιτικής. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η πανδημία του COVID-19 ενεργοποίησε έναν κύκλο προσωρινών μειώσεων του ΦΠΑ, αλλά σύντομα ακολούθησε ένας ακόμα πιο εκτεταμένος κύκλος μειώσεων (2022–2023) που στόχευε στην αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης και του πληθωριστικού σοκ.
- Κατά την περίοδο 2022–2023 σε σύνολο 27 κρατών-μελών καταγράφηκαν σημαντικές προσωρινές μειώσεις των συντελεστών του ΦΠΑ σε 21 κράτη. Οι μειώσεις των συντελεστών του ΦΠΑ ήταν σημαντικές (άνω του 50%), διήρκεσαν μεσοσταθμικά πάνω από δεκαέξι μήνες και αφορούσαν κυρίως ενεργειακά αγαθά, τρόφιμα, την εστίαση και τον τουρισμό.
- Η μετακύλιση του ΦΠΑ συχνά δεν είναι πλήρης. Κατά συνέπεια, τα κριτήρια επιτυχίας ή αποτυχίας μιας τέτοιας επιλογής δεν πρέπει να έχουν ως σημείο αναφοράς το 100% της μετακύλισης.
- Σε ό,τι αφορά τη μείωση των συντελεστών ΦΠΑ προκύπτει μια σημαντική διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων αναλόγως της περιόδου. Έως και το 2020, ο μέσος βαθμός μετακύλισης –στα επεισόδια μείωσης του ΦΠΑ– ήταν περίπου 50%. Ωστόσο, οι νεότερες μελέτες που αφορούν την περίοδο 2022–2023 καταλήγουν όλες στο ότι ο βαθμός μετακύλισης κυμαίνεται από 90% έως 100%, δηλαδή η μετακύλιση της μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ στις τιμές καταναλωτή ήταν πλήρης.
- Στην πλειονότητα των επεισοδίων αύξησης του ΦΠΑ, η μετακύλιση είναι ατελής και υπολείπεται της αναμενόμενης. Το μέσο ποσοστό μετακύλισης ανέρχεται σε 74%, κάτι που σημαίνει ότι συχνά οι επιχειρήσεις απορροφούν τμήμα της αύξησης του κόστους προκειμένου να διατηρήσουν τη θέση τους στην αγορά. Το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι απορρόφηση τμήματος του αυξημένου κόστους δύναται να επηρεάσει τη μελλοντική πολιτική τιμολόγησης.

-
- Από τη βιβλιογραφία δεν προκύπτει με σαφήνεια κάποια σχέση του βαθμού μετακύλισης με το μέγεθος της επιχείρησης. Όμως, το απλό υπόδειγμα μετακύλισης που παρουσιάζουμε δείχνει πως σε μια οικονομία με πολλές μικρές επιχειρήσεις η τελική μετακύλιση του οφέλους της μείωσης των συντελεστών του ΦΠΑ προς τα νοικοκυριά είναι συστηματικά μεγαλύτερη από την άμεση μετακύλιση στις τιμές, διότι στις ατομικές επιχειρήσεις το κέρδος ταυτίζεται με το εισόδημα.
 - Η δομή της αγοράς επηρεάζει το βαθμό μετακύλισης. Περισσότερο ανταγωνιστικές αγορές εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό μετακύλισης σε σχέση με αγορές που έχουν ολιγοπωλιακά χαρακτηριστικά.
 - Η ένταση της δημοσιότητας που δίνεται στην πολιτική μείωσης των φορολογικών συντελεστών επηρεάζει θετικά τον βαθμό μετακύλισης. Επίσης, καθοριστικό ρόλο παίζει ο συντονισμός της δράσης των κοινωνικών εταίρων με την κυβέρνηση.
 - Σε ό,τι αφορά την αναδιανεμητική επίδραση της μεταβολής των συντελεστών του ΦΠΑ, αυτή είναι θετική. Βέβαια, ο οριζόντιος χαρακτήρας της μείωσης ελαττώνει την αποτελεσματικότητα σε σχέση με στοχευμένες εισοδηματικές ενισχύσεις.

Εισαγωγή

Κατά την περίοδο της πληθωριστικής πίεσης των ετών 2022–2023, πολλά κράτη-μέλη της ΕΕ μείωσαν τον συντελεστή του ΦΠΑ στο πλαίσιο μιας προσπάθειας συγκράτησης των τιμών. Οι μειώσεις αφορούσαν συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες και διήρκεσαν συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Την ίδια περίοδο, στην εγχώρια συζήτηση, η κυβέρνηση απέρριψε την ιδέα υιοθέτησης αντίστοιχων μέτρων, υποστηρίζοντας ότι η μείωση του ΦΠΑ δεν μετακυλιέται στην τελική τιμή των προϊόντων, συνεπώς τα θετικά αποτελέσματα θα ήταν περιορισμένα, ενώ το κόστος (απώλεια εσόδων) ιδιαίτερα υψηλό.

Σε ερευνητικό επίπεδο, η (προσωρινή) μείωση του ΦΠΑ έδωσε τη δυνατότητα να επανεξεταστεί ένα παλιό ερώτημα της οικονομικής επιστήμης: Σε ποιο βαθμό η μεταβολή των φορολογικών συντελεστών, και ειδικότερα η μεταβολή των συντελεστών του ΦΠΑ, μετακυλιέται στις τιμές; Το ερώτημα απασχολεί με συντεταγμένο τρόπο την οικονομική βιβλιογραφία πάνω από μισό αιώνα, αλλά η πλειονότητα των εμπειρικών ερευνών μελετούσε επεισόδια αύξησης του ΦΠΑ. Η μείωση του ΦΠΑ της περιόδου 2022–2023 παρείχε μια σπάνια ευκαιρία ανάλυσης των μηχανισμών και των επιπτώσεων της μείωσης των φορολογικών συντελεστών έμμεσης φορολογίας.

Δεδομένων των παραπάνω, στόχος του ενημερωτικού σημειώματος είναι κατ' αρχάς η κριτική επισκόπηση της πρόσφατης οικονομικής βιβλιογραφίας που εξετάσει εμπειρικά το βαθμό μετακύλισης της μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ στις τιμές των προϊόντων/υπηρεσιών. Δεύτερον, το ενημερωτικό σημείωμα διερευνά τις συνέπειες που έχει η μείωση του ΦΠΑ σε μια οικονομία στην οποία κυριαρχούν μικρές επιχειρήσεις. Τέλος, διατυπώνονται κάποιες γενικές κατευθύνσεις πολιτικής.

Το κείμενο διαρθρώνεται ως εξής: Στο κεφάλαιο 1 παρουσιάζεται η δομή και τα χαρακτηριστικά των συστημάτων ΦΠΑ με έμφαση στις ευρωπαϊκές χώρες. Στο κεφάλαιο 2 καταγράφονται οι πολιτικές προσωρινής μείωσης του ΦΠΑ που υιοθετήθηκαν από ευρωπαϊκές χώρες στο πλαίσιο της προσπάθειας αντιμετώπισης των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης. Το κεφάλαιο 3 σχολιάζει κριτικά την εμπειρική οικονομική βιβλιογραφία αναφορικά με τον βαθμό μετακύλισης των μεταβολών του ΦΠΑ στις τελικές τιμές καταναλωτή. Το κεφάλαιο 4 εισάγει ένα απλοποιημένο υπόδειγμα μετακύλισης του ΦΠΑ σε επεισόδια μείωσης του ΦΠΑ σε αγορές με ισχυρή παρουσία ατομικών και πολύ μικρών επιχειρήσεων, και σχολιάζει τα αποτελέσματά του. Στο κεφάλαιο 5 διατυπώνονται τα συμπεράσματα και οι προτάσεις πολιτικής.

1. Δομή και χαρακτηριστικά των συστημάτων ΦΠΑ

Ο ΦΠΑ αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων κρατών, απαντάται σε 174 χώρες (OECD, 2022) και στο σύνολο των χωρών της ΕΕ. Στις περισσότερες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ευρωπαϊκών, η αρχιτεκτονική του ΦΠΑ περιστρέφεται γύρω από έναν κύριο συντελεστή που αφορά την πλειονότητα των αγαθών και των υπηρεσιών, και την ύπαρξη δύο ή τριών χαμηλότερων συντελεστών που επιβάλλονται σε επιμέρους, ειδικές ομάδες αγαθών/υπηρεσιών.

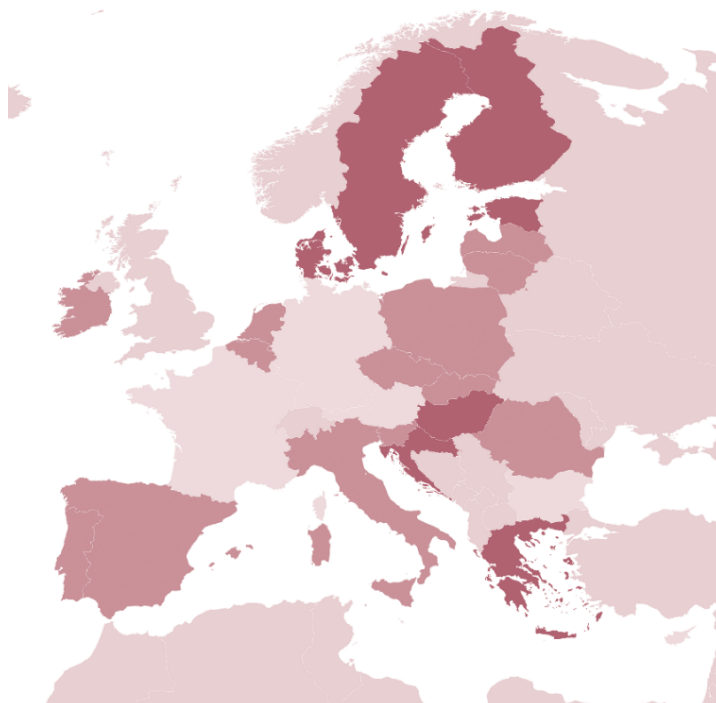
Στην ΕΕ ο ΦΠΑ είναι υποχρεωτικός. Τα κράτη-μέλη έχουν τη δυνατότητα να ορίσουν το ύψος του κύριου συντελεστή (standard rate) υπό την προϋπόθεση ότι αυτός ισούται τουλάχιστον με 15%. Επίσης, μπορούν να θεσπίσουν δύο ή τρεις μειωμένους συντελεστές (reduced rates), τουλάχιστον 5%, για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες. Τέλος, υπάρχουν τρία είδη ειδικών συντελεστών: υπερμειωμένοι (super-reduced), μηδενικοί (zero) και «παρκαρισμένοι» (parking). Οι ειδικοί συντελεστές έχουν προκύψει ως εθνικές ιδιαιτερότητες ιστορικά (οι «παρκαρισμένοι» λειτουργούν ως κύριοι συντελεστές σε ορισμένα αγαθά/υπηρεσίες σε κάποιες χώρες και το ύψος τους δεν υπολείπεται του 12%, οι υπερμειωμένοι συντελεστές είναι έως 5%, ενώ οι μηδενικοί συντελεστές είναι –κυριολεκτικά– μηδενικοί). Στον Πίνακα 1, στο Παράρτημα, αποτυπώνεται το ύψος των συντελεστών ΦΠΑ που εφαρμόζονται στα κράτη-μέλη της ΕΕ (κύριοι και μειωμένοι).

Η Ελλάδα εντάσσεται σ' εκείνη την ομάδα χωρών με τους υψηλότερους συντελεστές, τόσο κύριους όσο και μειωμένους. Συγκεκριμένα, εάν χωρίζαμε τα κράτη σε τρεις ομάδες βάσει του ύψους του κύριου συντελεστή (χαμηλός, μεσαίος, υψηλός),

- η πρώτη ομάδα (χαμηλός) θα περιλάμβανε χώρες με συντελεστή έως 20%, δηλαδή, την Αυστρία, τη Βουλγαρία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Κύπρο, τη Μάλτα και το Λουξεμβούργο,
- η δεύτερη ομάδα (μέσος) θα περιλάμβανε χώρες με κύριο συντελεστή από 21% έως 23%, δηλαδή τις Ιρλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Σλοβακία, Ιταλία, Σλοβενία, Βέλγιο, Ισπανία, Λετονία, Λιθουανία, Ολλανδία, Ρουμανία και Τσεχία,
- ενώ η τρίτη ομάδα (υψηλός) θα περιλάμβανε χώρες με συντελεστή από 24% και πάνω, δηλαδή τις Ουγγαρία, Φινλανδία, Δανία, Κροατία, Σουηδία, Εσθονία και Ελλάδα.

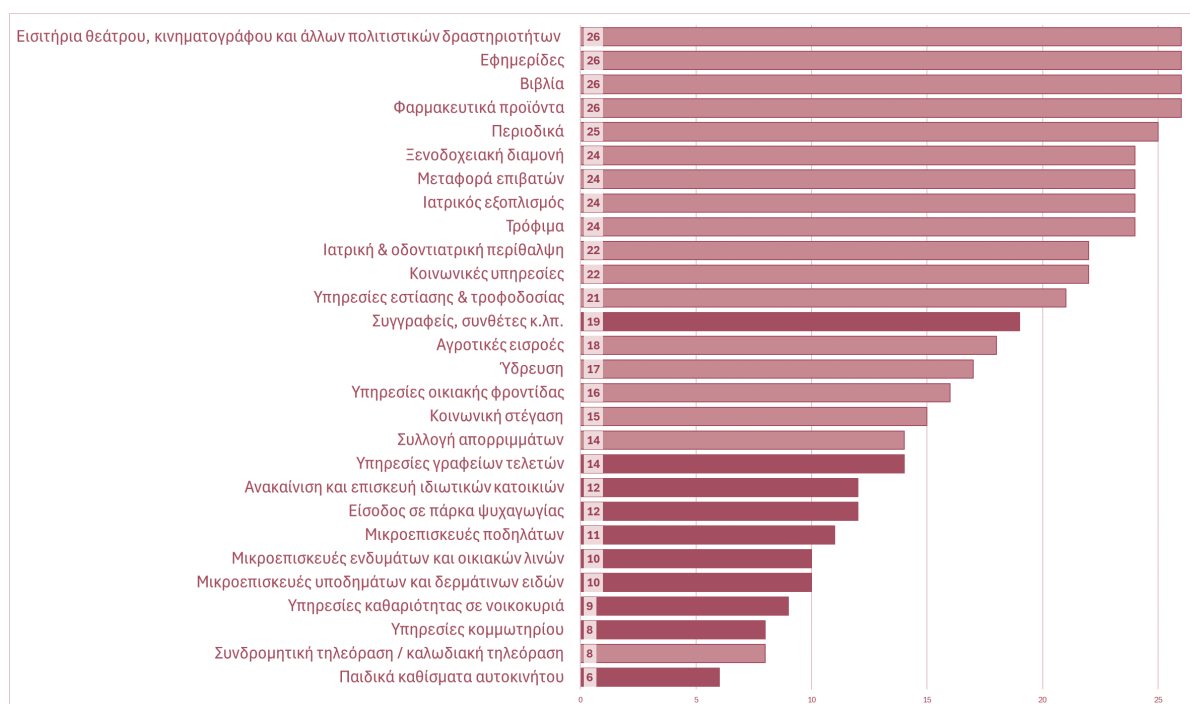
Το Γράφημα 1 αποτυπώνει τη γεωγραφική κατανομή των χωρών βάσει της ομάδας στην οποία εντάσσονται, και όπως βλέπουμε δεν προκύπτει κάποιο γεωγραφικό μοτίβο, πέραν του ότι οι χώρες με χαμηλό κύριο συντελεστή τείνουν να βρίσκονται στο κέντρο της ηπείρου.

Γράφημα 1: Χώρες με χαμηλό, μέσο και υψηλό κύριο συντελεστή ΦΠΑ

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων Eurostat

Γράφημα 2: Προϊόντα/υπηρεσίες ανά συχνότητα εμφάνισης με χαμηλό συντελεστή ΦΠΑ

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων Eurostat

Σε ό,τι αφορά τους μειωμένους συντελεστές μπορούν να διαπιστωθούν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Το Γράφημα 2 αποτυπώνει τον αριθμό των χωρών στις οποίες κάθε είδος αγαθού/υπηρεσίας υπάγεται σε μειωμένο συντελεστή, ενώ με ανοιχτό μπλε χρώμα επισημαίνονται τα αγαθά/υπηρεσίες που εμπίπτουν σε μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ και στην Ελλάδα.

Όπως βλέπουμε, τα εισιτήρια πολιτιστικών δραστηριοτήτων (θέατρο, σινεμά, συναυλίες, μουσεία κλπ.), οι εφημερίδες, τα βιβλία και τα φαρμακευτικά προϊόντα υπάγονται σε μειωμένους συντελεστές σχεδόν σε όλες τις χώρες της ΕΕ (σε 26 από τις 27). Επίσης, οι ξενοδοχειακές υπηρεσίες, οι μεταφορές, ο ιατρικός εξοπλισμός και τα τρόφιμα, υπάγονται σε μειωμένους συντελεστές σε 24 από τις 27 χώρες της ΕΕ, και οι υπηρεσίες εστίασης, οι κοινωνικές υπηρεσίες και οι ιατρικές υπηρεσίες επιβαρύνονται με μειωμένους συντελεστές σε περισσότερα από 21 κράτη-μέλη. Συνεπώς, οι μειωμένοι συντελεστές εμφανίζονται σε τρεις μεγάλες ομάδες αγαθών/υπηρεσιών.

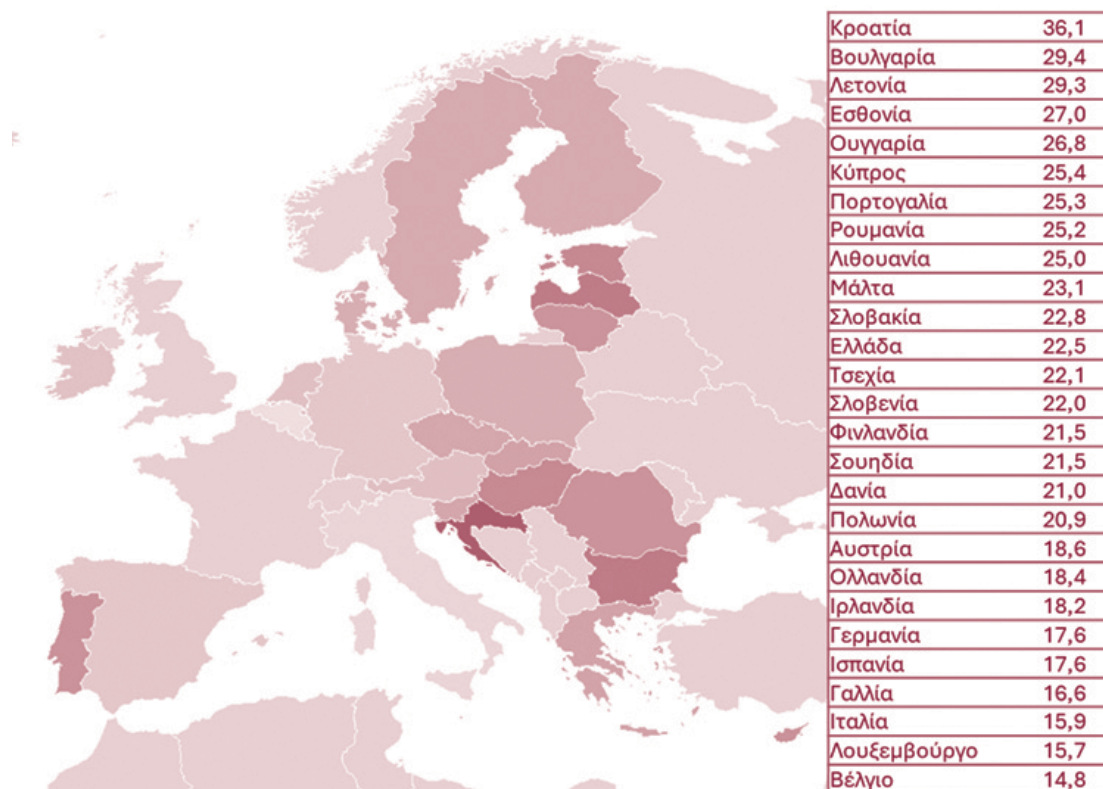
Η πρώτη ομάδα αφορά προϊόντα/υπηρεσίες που θεωρούνται είτε βασικά για την καθημερινή διαβίωση είτε εξαιρετικής κοινωνικής σημασίας. Σε αυτή την ομάδα ανήκουν τα τρόφιμα και μη αλκοολούχα ποτά που προορίζονται για οικιακή κατανάλωση, τα φαρμακευτικά προϊόντα, οι υπηρεσίες ύδρευσης, αποχέτευσης, καθαριότητας, οι μεταφορές, οι υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης. Κάποιες χώρες περιλαμβάνουν σε αυτή την ομάδα και τα είδη παιδικής ένδυσης, τα παπούτσια, τα βρεφικά και γυναικεία προϊόντα υγιεινής κλπ.

Η δεύτερη ομάδα αφορά προϊόντα πολιτισμού και υπηρεσίες ψυχαγωγίας. Στην ομάδα αυτή εντάσσονται τα βιβλία, οι εφημερίδες, τα εισιτήρια θεάτρου, κινηματογράφου, συναυλιών, μουσείων, ζωολογικών κήπων και αθλητικών εκδηλώσεων, καθώς και οι υπηρεσίες σίτισης, τα ξενοδοχεία και οι συναφείς επιχειρήσεις (π.χ. κάμπινγκ).

Τέλος, η τρίτη ομάδα περιλαμβάνει αγαθά/υπηρεσίες που εντάσσονται σε χαμηλό συντελεστή ΦΠΑ για λόγους που σχετίζονται με την επίτευξη οικονομικών στόχων, κυρίως καταπολέμησης της φοροδιαφυγής σε υπηρεσίες που παρέχονται οικιακά, όπως εργασίες οικιακών επισκευών (υδραυλικοί, ηλεκτρολόγοι, κατασκευές), οικιακή καθαριότητα, χτένισμα-κούρεμα κλπ. Αυτή είναι η μόνη ομάδα στην οποία η Ελλάδα δεν εμφανίζει μειωμένους συντελεστές ΦΠΑ.

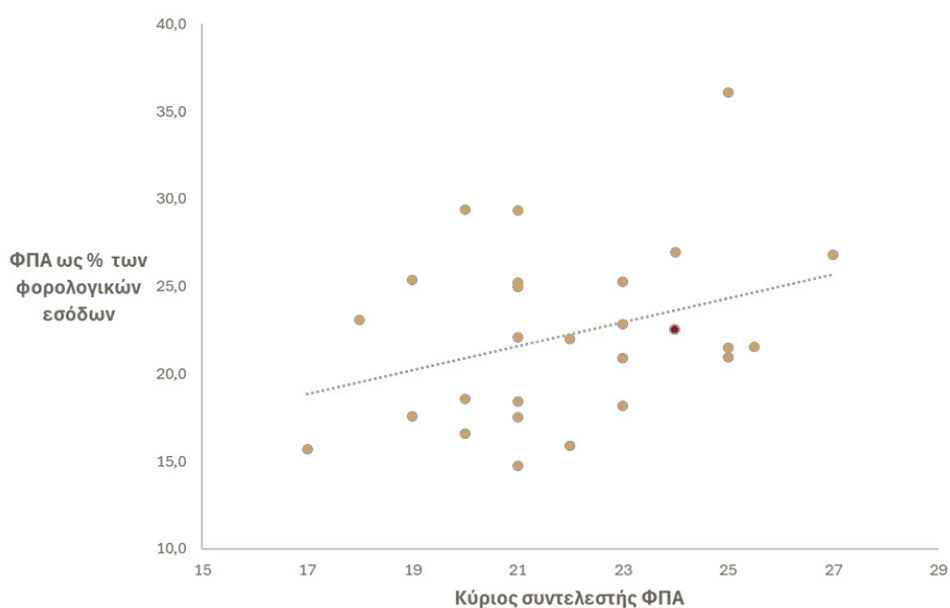
Από άποψη συμμετοχής στα φορολογικά έσοδα (δεδομένα 2023), σε ευρωπαϊκό επίπεδο ο ΦΠΑ αντιστοιχεί σε περίπου 22,2% των φορολογικών εσόδων των κρατών-μελών (Ελλάδα = 22,5%). Όπως φαίνεται και στο σχετικό γράφημα (Γράφημα 3), η σχετική σημασία των εσόδων από ΦΠΑ είναι αυξημένη στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Βαλκανικής χερσονήσου, ενώ αντιθέτως είναι μικρότερη για τις χώρες της Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης. Επίσης, όπως είναι αναμενόμενο, ο ΦΠΑ έχει μεγαλύτερο ειδικό βάρος στα φορολογικά έσοδα στις χώρες με υψηλότερο κύριο συντελεστή.

Γράφημα 3: Συμμετοχή του ΦΠΑ στο σύνολο των φορολογικών εσόδων των κρατών-μελών (έτος 2023)

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων Eurostat

Γράφημα 4: Συσχέτιση κύριου συντελεστή με ειδικό βάρος ΦΠΑ

Πηγή: Επεξεργασία δεδομένων Eurostat

2. Η μείωση των συντελεστών ΦΠΑ ως εργαλείο άσκησης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής

Η μεταβολή των συντελεστών του ΦΠΑ έχει χρησιμοποιηθεί πολλάκις ως μέσο άσκησης οικονομικής πολιτικής. Πρόσφατα, η πανδημία του COVID-19 ενεργοποίησε ένα σημαντικό κύκλο προσωρινών μειώσεων του ΦΠΑ. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (OECD, 2021), κατά την περίοδο είτε του COVID-19 είτε αμέσως μετά, σχεδόν οι μισές από τις κυβερνήσεις των κρατών-μελών του Οργανισμού υιοθέτησαν κάποια μορφή προσωρινής μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ (Πίνακας 2 στο Παράρτημα).

Όπως είναι αναμενόμενο, οι περισσότερες χώρες προχώρησαν σε μειώσεις ΦΠΑ στα υγειονομικά προϊόντα, όπως μάσκες, γάντια, απολυμαντικά χεριών κλπ. (καταγράφηκαν μειώσεις σε 23 από τις 30 χώρες του ΟΟΣΑ), ενώ εφαρμόστηκαν μειωμένοι ή και μηδενικοί συντελεστές σε υπηρεσίες υγείας που μέχρι εκείνη τη στιγμή υπάγονταν στον κύριο συντελεστή. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η ΕΕ ανέστειλε για δώδεκα μήνες τους τελωνειακούς δασμούς εισαγωγής ιατρικών συσκευών και προστατευτικού εξοπλισμού, και επέτρεψε στα κράτη-μέλη να παρεκκλίνουν από την Οδηγία ΦΠΑ και να εφαρμόσουν μηδενικό συντελεστή σε εμβόλια και διαγνωστικά τεστ.

Ειδικά στην Ευρώπη, πέρα από τα υγειονομικά προϊόντα, ο μειωμένος ΦΠΑ εφαρμόστηκε εκτεταμένα και στους τομείς της εστίασης, του τουρισμού και της φιλοξενίας (13 από τις 30 χώρες) με στόχο τη γρηγορότερη ανάκαμψη αυτών των κλάδων, οι οποίοι είχαν πληγεί εντονότερα από τα μέτρα αντιμετώπισης της πανδημίας. Τέλος, κάποιες χώρες προχώρησαν σε προσωρινή γενικευμένη μείωση των συντελεστών ΦΠΑ (όπως η Γερμανία, η Ιρλανδία και η Ταϊλάνδη). Το σύνολο των παραπάνω μειώσεων κατά κανόνα είχε αρχική διάρκεια από τρεις έως έξι μήνες, αλλά σε πολλές περιπτώσεις –κυρίως στους τομείς της φιλοξενίας, της εστίασης και του τουρισμού– παρατάθηκαν για τουλάχιστον έξι μήνες ακόμα (OECD, 2021). Κατά συνέπεια, το πληθωριστικό σοκ του 2022–2023 ήρθε σε μια περίοδο που πολλές ευρωπαϊκές χώρες είχαν πρόσφατη εμπειρία προσωρινής μείωσης του ΦΠΑ, ενώ σε αρκετές από αυτές τα προσωρινά μέτρα στήριξης που είχαν ενεργοποιηθεί επ' αφορμής του COVID-19 δεν είχαν αποσυρθεί πλήρως (αυτή είναι και η περίπτωση της Ελλάδας).

Η πληθωριστική πίεση και η μίνι ενεργειακή κρίση των ετών 2022–2023 ενεργοποίησαν στον δεύτερο κύκλο μέτρων προσωρινής μείωσης του ΦΠΑ, ο οποίος μάλιστα ήταν πιο εκτεταμένος σε σχέση με τον πρώτο. Συγκεκριμένα, σε σύνολο 27 κρατών-μελών καταγράφηκαν σημαντικές προσωρινές μειώσεις των συντελεστών του ΦΠΑ σε 21 κράτη, με τις Αυστρία, Γαλλία, Δανία, Εσθονία, Μάλτα και Ουγγαρία να αποτελούν εξαίρεση και να μην προχωρούν σε μειώσεις.

Ο Πίνακας 3, στο Παράρτημα, αποτυπώνει αναλυτικά την έναρξη και τη λήξη της μείωσης, τα αγαθά που αφορούσε, καθώς και τον αρχικό και τον προσωρινά μειωμένο συντελεστή ΦΠΑ. Κωδικοποιώντας την πληροφορία του πίνακα διαπιστώνουμε ότι:

(α) Σε ό,τι αφορά τα αγαθά/υπηρεσίες όπου εφαρμόστηκε προσωρινή μείωση συντελεστών ΦΠΑ, η μεγαλύτερη ομάδα (σε 18 από 21 χώρες) αφορούσε τη μείωση σε ενεργειακά αγαθά

που σχετίζονται άμεσα με τη θέρμανση και τον κλιματισμό (ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο, θέρμανση). Εξίσου εκτεταμένες ήταν οι μειώσεις ΦΠΑ στα τρόφιμα, όπου καταγράφηκαν μειώσεις σε εννέα χώρες. Τέλος, σε πέντε χώρες καταγράφηκαν μειώσεις στην εστίαση και στον τουρισμό.

(β) Σε ό,τι αφορά τη χρονική διάρκεια εφαρμογής των μειωμένων συντελεστών ΦΠΑ, αυτή ποικίλει από έξι έως τριάντα μήνες, με τον μέσο όρο να διαμορφώνεται στους δεκαέξι μήνες. Σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις, η αρχική περίοδος μείωσης κυμαινόταν από έξι έως δώδεκα μήνες, αλλά στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων τα μέτρα προσωρινής μείωσης επεκτάθηκαν, χωρίς να λείπουν οι περιπτώσεις που η μείωση των συντελεστών μονιμοποιήθηκε.

(γ) Σε ό,τι αφορά το εύρος της μείωσης, αυτό ήταν ιδιαίτερα υψηλό. Μεσοσταθμικά οι προσωρινοί συντελεστές ήταν μικρότεροι από το μισό του αρχικού, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις ο συντελεστής ΦΠΑ μηδενίστηκε. Και εδώ, ενέργεια και τρόφιμα είχαν τις υψηλότερες μειώσεις.

(δ) Σε ό,τι αφορά τον επιδιωκόμενο στόχο της μείωσης, στις περιπτώσεις που αυτή αφορούσε ενεργειακά αγαθά και τρόφιμα ο ρητά διατυπωμένος στόχος ήταν η στήριξη των φτωχότερων νοικοκυριών. Αντιθέτως, στις περιπτώσεις που οι μειώσεις αφορούσαν την εστίαση, τα καταλύματα και τον τουρισμό ο ρητά διατυπωμένος στόχος ήταν η βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας του κλάδου, η ενίσχυση της ζήτησης, η επανεκκίνηση του κλάδου και δευτερευόντως η στήριξη των θέσεων εργασίας.

3. Προσαρμογή των τιμών στις μεταβολές του συντελεστή ΦΠΑ

Ο δείκτης μετακύλισης

Ο επιμερισμός των επιπτώσεων μιας μεταβολής του ΦΠΑ μεταξύ νοικοκυριών και επιχειρήσεων στην οικονομική βιβλιογραφία αποδίδεται τεχνικά με τον όρο «pass-through», που στα ελληνικά μπορεί να αποδοθεί ως βαθμός μετακύλισης (του οφέλους/επιβάρυνσης που προκύπτει από τη μείωση/αύξηση των συντελεστών του ΦΠΑ στις τελικές τιμές καταναλωτή). Η σχετική βιβλιογραφία εκφράζει τον βαθμό μετακύλισης ως έναν δείκτη, τον *δείκτη μετακύλισης*.

Εάν ο δείκτης μετακύλισης λάβει την τιμή μηδέν (0), αυτό σημαίνει πως η τιμή του προϊόντος παρέμεινε σταθερή μετά τη μεταβολή του συντελεστή ΦΠΑ. Δηλαδή, εάν ο συντελεστής του ΦΠΑ αυξήθηκε, η επιχείρηση απορρόφησε -εις βάρος του περιθωρίου κέρδους- το σύνολο του πρόσθετου κόστους που προέκυψε από την αύξηση του συντελεστή. Αντιθέτως, εάν ο συντελεστής του ΦΠΑ μειώθηκε, ένας μηδενικός δείκτης σημαίνει πως η επιχείρηση ιδιοποιήθηκε το σύνολο του οφέλους, διευρύνοντας αντίστοιχα το περιθώριο κέρδους. Τεχνικά, αυτό αποτυπώνεται με τον όρο *μηδενική μετακύλιση* (zero pass-through).

Εάν ο δείκτης λαμβάνει την τιμή της μονάδας (1), αυτό σημαίνει πως το σύνολο της

επίπτωσης (θετικής ή αρνητικής) που είχε η μεταβολή του συντελεστή ΦΠΑ πέρασε στην τιμή του προϊόντος. Αυτό σημαίνει ότι ο καταναλωτής επιβαρύνθηκε ή απόλαυσε πλήρως το κόστος/όφελος από τη μεταβολή του συντελεστή του ΦΠΑ. Τεχνικά, αυτό αποτυπώνεται με τον όρο *πλήρης μετακύλιση* (full pass-through).

Τιμές του δείκτη μετακύλισης μεταξύ του μηδέν και της μονάδας σημαίνουν ατελή μετακύλιση. Για παράδειγμα, εάν ο δείκτης μετακύλισης εκτιμηθεί σε 0,6, αυτό σημαίνει πως οι τιμές αυξήθηκαν/μειώθηκαν στο 60% της αναμενόμενης αύξησης/μείωσης. Το υπολειπόμενο μέγεθος (0,4 ή 40%) επιβαρύνει/ενισχύει την επιχείρηση. Συνεπώς, ο δείκτης μετακύλισης μετράται πάντα από την πλευρά της τιμής ή του καταναλωτή.

Ο δείκτης μετακύλισης μπορεί να πάρει και τιμές μεγαλύτερες της μονάδας. Το φαινόμενο αυτό συνήθως εμφανίζεται σε επεισόδια αύξησης των συντελεστών ΦΠΑ και συχνά περιγράφεται ως *κερδοσκοπία ή πληθωρισμός της απληστίας* (greedflation). Σε αντίθεση με τον κλασικό πληθωρισμό κόστους, όπου οι τιμές αυξάνονται λόγω του αυξημένου κόστους παραγωγής, ο πληθωρισμός της απληστίας εμφανίζεται όταν οι επιχειρήσεις εκμεταλλεύονται περιόδους κρίσεων (π.χ. πανδημία, ενεργειακή κρίση) προκειμένου να αυξήσουν τις τιμές περισσότερο από την αύξηση του κόστους παραγωγής με στόχο την ενίσχυση του περιθωρίου κέρδους. Για παράδειγμα, εάν ο δείκτης λάβει την τιμή 1,25 κατόπιν αύξησης του συντελεστή ΦΠΑ, αυτό σημαίνει ότι οι τιμές αυξήθηκαν κατά 25% παραπάνω απ' ό,τι δικαιολογεί η αύξηση του ΦΠΑ. Το κρίσιμο σημείο είναι ότι ο δείκτης μετακύλισης μπορεί να λάβει τιμή μεγαλύτερη της μονάδας ακόμα και σε περιπτώσεις μείωσης του συντελεστή ΦΠΑ. Για παράδειγμα, ένας δείκτης μετακύλισης ίσος με 1,25 σε επεισόδιο μείωσης συντελεστών σημαίνει ότι οι τιμές μειώθηκαν κατά 25% περισσότερο από την αναμενόμενη μείωση.

Το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι από θεωρητικής άποψης η μεταβολή του συντελεστή του ΦΠΑ μπορεί να μετακυλιστεί στις τιμές καταναλωτή με τρόπο υπερπλήρη (>100%), πλήρη (100%), μερικό (<100%) ή και μηδενικό (0%). Από θεωρητικής άποψης έχει δειχθεί ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό μετακύλισης διαφέρουν μεταξύ των τέλεια ανταγωνιστικών και των ολιγοπωλιακών αγορών (Weyl & Fabinger, 2013), επομένως ότι η δομή της αγοράς παίζει ρόλο, αλλά και σε αυτή την περίπτωση ο θεωρητικός προσδιορισμός του βαθμού μετακύλισης δεν είναι εφικτός.¹ Βάσει των παραπάνω, η εκτίμηση του βαθμού μετακύλισης μετατρέπεται σε εμπειρικό ερώτημα (Benedek, De Mooij, Keen & Wingender, 2020).

¹ Για παράδειγμα, οι Weyl και Fabinger (2013) έδειξαν πως σε ανταγωνιστικές αγορές ο βαθμός μετακύλισης καθορίζεται από τη σχετική ελαστικότητα προσφοράς και ζήτησης, σε μονοπωλιακές αγορές πρέπει να συνυπολογιστεί και η καμπυλότητα της ζήτησης, ενώ στον ατελή ανταγωνισμό πρέπει να συνυπολογιστεί και μια παράμετρος μέτρησης του βαθμού μονοπωλιακής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι οι Weyl και Fabinger (2013) δεν εξάγουν ένα καθολικό συμπέρασμα ως προς την ένταση του βαθμού μετακύλισης ανάλογα με το είδος της αγοράς (του τύπου «ο βαθμός μετακύλισης είναι υψηλότερος στη Χ αγορά έναντι της Υ»). Δείχνουν όμως, θεωρητικά, ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό μετακύλισης διαφοροποιούνται αναλόγως της έντασης του ανταγωνισμού.

Εμπειρικές μελέτες για τον βαθμό μετακύλισης

Η μείωση του ΦΠΑ σε πολλές χώρες, στα πλαίσια των πολιτικών αντιμετώπισης των επιπτώσεων αρχικά του COVID-19 και στη συνέχεια της κρίσης ενέργειας-πληθωρισμού, έδωσε σημαντική ώθηση στην εμπειρική έρευνα, διότι για πρώτη φορά μπόρεσε να μελετηθεί η επίπτωση της μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ.

Ο Πίνακας 4 (Παράρτημα) αποτυπώνει τα αποτελέσματα των 32 μελετών που επισκοπήσαμε για τις ανάγκες του ενημερωτικού σημειώματος. Οι 14 από αυτές διενεργήθηκαν πριν το πληθωριστικό σοκ της περιόδου 2022-2023, επομένως έχουν ως αντικείμενο κυρίως τη μελέτη του βαθμού μετακύλισης σε περιπτώσεις αύξησης των συντελεστών του ΦΠΑ. Εντεκα μελέτες αφορούν ειδικά ευρωπαϊκές χώρες κατά την περίοδο που μας ενδιαφέρει, δύο μελέτες αφορούν την Ελλάδα, και πέντε μελέτες αφορούν άλλες χώρες εκτός Ευρώπης.

Οι μελέτες αυτές παρέχουν ποσοτικές και ποιοτικές εκτιμήσεις για συνολικά 69 επεισόδια μετακύλισης, εκ των οποίων τα 30 από αυτά αφορούν αύξηση του συντελεστή ΦΠΑ, τα 35 αφορούν μείωση, και υπάρχουν και 4 περιπτώσεις όπου η μελέτη δεν διαφοροποιεί αύξηση από μείωση αλλά συνολικά μεταβολές στον συντελεστή ΦΠΑ. Οι συγκεκριμένες μελέτες καλύπτουν πάνω από το 95% των ετεροαναφορών της σχετικής με το θέμα αγγλόφωνης βιβλιογραφίας για την περίοδο μετά το 2020. Συνεπώς, μολονότι δεν εξαντλούν τη σχετική βιβλιογραφία, μπορεί να υποστηριχθεί πως την καλύπτουν με τρόπο σφαιρικό και πλήρη.

Από την κριτική ανάλυση αυτών των μελετών μπορούν να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα.

(α) Η εξαγωγή ενός μέσου όρου του βαθμού μετακύλισης είναι εφικτή, αλλά πρέπει να αντιμετωπιστεί με επιφύλαξη, διότι η μεθοδολογία των μελετών είναι διαφορετική, οι αποκλίσεις από τον μέσο όρο είναι μεγάλες, η εμπειρική μεθοδολογία (διάφορες εκδοχές DiD) δεν επιτρέπει γενίκευση των συμπερασμάτων. Δεδομένων των παραπάνω επιφυλάξεων, η μέση τιμή του βαθμού μετακύλισης για το σύνολο των 63 επεισοδίων είναι 0,71, η μέση τιμή των επεισοδίων αύξησης είναι 0,74, και η μέση τιμή των επεισοδίων μείωσης είναι 0,69. Από τεχνικής άποψης οι αποκλίσεις από τον μέσο όρο είναι πολύ μικρές, οπότε οι παραπάνω τιμές περιγράφουν μια εικόνα συμμετρικής αντίδρασης. Το κυριότερο όμως συμπέρασμα είναι ότι η μετακύλιση πολύ συχνά δεν είναι πλήρης. Κατά συνέπεια, οι εκτιμήσεις αναφορικά με τα αποτελέσματα μιας τροποποίησης των συντελεστών του ΦΠΑ, καθώς και τα κριτήρια επιτυχίας ή αποτυχίας μιας τέτοιας επιλογής, δεν μπορεί να έχουν ως σημείο αναφοράς το 100% της μετακύλισης.

(β) Εάν εξετάσουμε τα επεισόδια μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ προκύπτει μια σημαντική διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων αναλόγως της περιόδου. Έως και το 2022, ένας οικονομολόγος που θα ρωτιόταν εάν «η μείωση του συντελεστή ΦΠΑ θα μειώσει τις τιμές καταναλωτή», το πιο πιθανό θα ήταν να απαντήσει: «λίγο έως καθόλου». Η πεποίθηση αυτή θα δικαιολογούνταν από μια σειρά πειραμάτων μείωσης του ΦΠΑ με φτωχά αποτελέσματα. Το χαρακτηριστικότερο ίσως είναι το ευρωπαϊκό πρόγραμμα πειραματικών μειώσεων του ΦΠΑ που αφορούσε ορισμένους κλάδους έντασης εργασίας. Το 1999, η ΕΕ επέτρεψε στα κράτη-μέλη να εφαρμόσουν μειωμένους συντελεστές ΦΠΑ σε συγκεκριμένες υπηρεσίες

έντασης εργασίας, όπως τα κομμωτήρια, οι οικιακές εργασίες, οι εργασίες επισκευής ρούχων και ποδηλάτων κλπ. Ο στόχος ήταν να εξεταστεί εμπειρικά αν η μείωση φόρου οδηγεί σε μείωση της τιμής αυτών των υπηρεσιών με αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης, άρα της αύξησης της απασχόλησης και της μείωσης της παραοικονομίας. Το πείραμα ήταν αυστηρά περιορισμένης διάρκειας, οι μειώσεις ΦΠΑ αφορούσαν συγκεκριμένους τομείς και τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη μπορούσαν να μειώσουν τον ΦΠΑ σε δύο ή τρεις τομείς. Στο πείραμα συμμετείχαν εννέα κράτη-μέλη, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας. Ο πίνακας που ακολουθεί αποτυπώνει τους κλάδους στους οποίους το κάθε κράτος-μέλος επέλεξε να εφαρμόσει την πιλοτική μείωση του ΦΠΑ.

	BEL	LUX	NL	EL	ES	FR	IT	PT	UK
1α. Επισκευή ποδηλάτων	•	•	•						
1β. Επισκευή υποδημάτων και δερμάτινων ειδών	•	•	•						
1γ. Επισκευή ρουχισμού και υφασμάτων για οικιακή χρήση	•	•	•	•					
2. Ανακαίνιση και επισκευή ιδιωτικών κατοικιών	•		•		•	•	•	•	•
3. Καθαρισμός παραθύρων		•				•			
4. Οικιακές υπηρεσίες φροντίδας				•	•	•	•	•	
5. Κομμωτήρια		•	•		•				

Η τελική έκθεση της Επιτροπής (European Commission, 2003) αποτύπωσε αφενός την αδυναμία των δημόσιων διοικήσεων να παρακολουθήσουν την εφαρμογή του πειράματος με τρόπο που θα επέτρεπε την εξαγωγή συμπερασμάτων, αφετέρου απογοητευτικά αποτελέσματα, όπου μπόρεσαν να εξαχθούν. Η Ιταλία και η Πορτογαλία δεν συνέλεξαν δεδομένα τιμών, στο Βέλγιο συλλέχθηκαν δεδομένα μόνο για τον κλάδο της επιδιόρθωσης υποδημάτων και διαπιστώθηκε ότι μόλις το 13% της μείωσης πέρασε στις τιμές. Στην Ελλάδα και την Ισπανία δεν διαπιστώθηκε μείωση στις τιμές λιανικής, στη Γαλλία οι τιμές μειώθηκαν μόνο κατά τους πρώτους μήνες (στη συνέχεια αυξήθηκαν ξανά). Κάπως καλύτερα ήταν τα αποτελέσματα στο Λουξεμβούργο, όπου το 60% των κομμωτηρίων και το 20% των τσαγκαράδων μείωσαν τις τιμές, και στην Ολλανδία, όπου οι ελαιοχρωματιστές μείωσαν τις τιμές (η έκθεση δεν αναφέρει ποσοστά μείωσης). Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτέλεσε εντυπωσιακή εξαίρεση, αφού η εθνική έκθεση βρήκε πλήρη μετακύλιση στην τιμή στο 96,4% των περιπτώσεων του δείγματος.

Σε αντίστοιχα συμπεράσματα κατέληξαν αργότερα και άλλες μελέτες με αυστηρότερη μεθοδολογία, οι οποίες εξέτασαν επεισόδια μείωσης του ΦΠΑ. Οι έρευνες των Kosonen (2015) και Benzarti, Carloni, Harju και Kosonen (2018) αναφέρονται στη Φινλανδία, η οποία εισήλθε σχετικά καθυστερημένα στο φορολογικό πείραμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (οπότε

δεν πρόλαβε να συμπεριληφθεί στην τελική έκθεση αποτελεσμάτων) μειώνοντας τον ΦΠΑ στα κομμητήρια. Τα αποτελέσματα ήταν αντίστοιχα με εκείνα των άλλων χωρών. Ο Kosonen (2015) εκτίμησε ότι ο δείκτης μετακύλισης διαμορφώθηκε σε 0,48, ενώ οι Benzarti κ.ά. (2018) βρήκαν ότι το 61% των επιχειρήσεων δεν μείωσε τις τιμές μετά τη μείωση των συντελεστών του ΦΠΑ. Αντίστοιχα, οι έρευνες των Carbonnier (2007) και Benzarti και Carloni (2019) μελέτησαν περιπτώσεις μείωσης του ΦΠΑ στη Γαλλία. Ο πρώτος εξέτασε τη μείωση των συντελεστών ΦΠΑ για οικιακές συσκευές και πωλήσεις καινούργιων οχημάτων, και εκτίμησε το δείκτη μετακύλισης σε 0,77 και 0,57 αντίστοιχα. Οι δεύτεροι μελέτησαν τη μείωση του ΦΠΑ στην εστίαση και εκτίμησαν το δείκτη μετακύλισης σε μόλις 0,136, μία από τις χαμηλότερες τιμές στη βιβλιογραφία.

Το ενδιαφέρον στοιχείο της μελέτης των Benzarti και Carloni (2019) είναι ότι εκτίμησαν την κατανομή του φορολογικού οφέλους από τη μείωση του ΦΠΑ όχι μεταξύ επιχειρήσεων και καταναλωτών, όπως κάνει η συντριπτική πλειονότητα της βιβλιογραφίας, αλλά μεταξύ τεσσάρων ομάδων: καταναλωτών, εργαζομένων, προμηθευτών και ιδιοκτητών επιχειρήσεων. Το μακροχρόνιο αποτέλεσμα (περίπου τριάντα μήνες μετά) από τη μείωση του ΦΠΑ κατανέμεται ως 55,7% προς όφελος των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων, 18,6% υπέρ των εργαζομένων σε αυτές τις επιχειρήσεις, κυρίως μέσα από την αύξηση των μισθών, 12,1% υπέρ των προμηθευτών, κυρίως λόγω της αύξησης της ζήτησης για τα προϊόντα τους, και 13,6% υπέρ των καταναλωτών, λόγω της μείωσης της τιμής. Αυτό αναδεικνύει ότι τα κανάλια μέσα από τα οποία μπορεί να λειτουργήσει μια μείωση του ΦΠΑ δεν περιορίζονται στο απλοποιημένο σχήμα επιχειρήσεις-καταναλωτές.

Βέβαια, δεν συμφωνεί το σύνολο της βιβλιογραφίας ότι η μείωση του ΦΠΑ δεν περνά στις τιμές των προϊόντων. Η Ingvil Gaarder (2019) μελέτησε τα αποτελέσματα της μείωσης του συντελεστή ΦΠΑ στα τρόφιμα στη Νορβηγία (έγινε το 2001, και ο συντελεστής ΦΠΑ μειώθηκε από 24% σε 12%) με ρητό στόχο την ενίσχυση των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος. Το βασικό της συμπέρασμα είναι ότι η μετακύλιση του οφέλους της μείωσης στις τιμές καταναλωτή ήταν πλήρης (100%), καθώς και ότι η μείωση του ΦΠΑ είχε θετικές αναδιανεμητικές επιπτώσεις, τόσο άμεσες λόγω του ότι τα φτωχότερα νοικοκυριά δαπανούν μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους σε τρόφιμα, όσο και έμμεσες λόγω της προσαρμογής της καταναλωτικής συμπεριφοράς των νοικοκυριών μετά την πτώση των τιμών.

Σε κάθε περίπτωση, η κυρίαρχη άποψη έως και τα τέλη της δεκαετίας του 2010 ήταν ότι ο βαθμός μετακύλισης του οφέλους που προκύπτει από τη μείωση του συντελεστή ΦΠΑ είναι γενικά μικρός (δηλαδή συχνά κάτω του 50%) και ότι περιπτώσεις με υψηλότερο βαθμό μετακύλισης μάλλον αποτελούν την εξαίρεση που επιβεβαιώνει τον κανόνα. Αυτή η πεποίθηση υποστηριζόταν από μια σειρά αποσπασματικών μελετών, με διαφορετικές μεθοδολογίες, που επικεντρωνόταν σε επιμέρους παρεμβάσεις σε ένα περιβάλλον γενικής αύξησης των συντελεστών του ΦΠΑ και σταδιακής μετατόπισης του φορολογικού βάρους από τους άμεσους προς τους έμμεσους φόρους.

Η πανδημία του COVID-19 τη διετία 2020–2021 και στη συνέχεια η εκρηκτική άνοδος των τιμών της ενέργειας, μαζί με την πληθωριστική κρίση της διετίας 2022–2023, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην υποχώρηση των αναστολών ως προς την αποτελεσματικότητα της

μείωσης των συντελεστών του ΦΠΑ. Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, η πλειονότητα των κρατών-μελών της ΕΕ, αλλά και πολλά κράτη ανά τον πλανήτη, προχώρησαν σε μειώσεις των συντελεστών του ΦΠΑ, κατ' αρχάς προκειμένου να διευκολύνουν την επανεκκίνηση της οικονομίας μετά τα περιοριστικά μέτρα του COVID-19 και εν συνεχεία προκειμένου να μειώσουν τις αρνητικές επιπτώσεις της πληθωριστικής κρίσης κατά κύριο λόγο στα φτωχότερα νοικοκυριά. Αυτές οι κινήσεις έδωσαν τη δυνατότητα να μελετηθεί ξανά το ερώτημα αναφορικά με το βαθμό μετακύλισης στις τιμές, και αυτή τη φορά τα αποτελέσματα ήταν ακριβώς τα αντίθετα.

Έως και το 2020, ο μέσος βαθμός μετακύλισης στα επεισόδια μείωσης του ΦΠΑ ήταν περίπου 50%, αλλά από το 2021 και μετά ο μέσος βαθμός μετακύλισης ανέβηκε πάνω από το 90%, δηλαδή η μετακύλιση ήταν πλήρης. Την τελευταία τριετία έχουν δημοσιευτεί δέκα εμπειρικές μελέτες που εξετάζουν τον βαθμό μετακύλισης της μείωσης του ΦΠΑ σε έξι χώρες, τρεις για την Ισπανία και τη Γερμανία, δύο για την Πορτογαλία, και μία για τη Σλοβακία και την Πολωνία. Το σύνολο των μελετών αυτών διαπιστώνει σχεδόν πλήρη μετακύλιση του μειωμένου ΦΠΑ στις τιμές καταναλωτή. Συγκεκριμένα, οι «ισπανικές» έρευνες (Almunia, Martínez & Martínez, 2023· Amores, Barrios, Speitmann & Stoeckler, 2023a· Forteza, Prades & Roca, 2025) εξέτασαν την προσωρινή μείωση του ΦΠΑ σε βασικά τρόφιμα στην Ισπανία το 2023 ως μέτρο αντιμετώπισης του πληθωρισμού και ενίσχυσης της αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών. Το σημαντικό στοιχείο είναι πως, παρά τη διαφορετική μεθοδολογία που χρησιμοποιούν, και οι τρεις έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η μετακύλιση του οφέλους από τη μείωση των συντελεστών του ΦΠΑ στις τιμές καταναλωτή ήταν πλήρης και άμεση. Ακόμα περισσότερο, η μελέτη των Forteza κ.ά. (2025) μπόρεσε να εκτιμήσει το βαθμό μετακύλισης όχι μόνο κατά τη μείωση των τιμών αλλά και κατά την αύξηση που ακολούθησε μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης (όταν οι συντελεστές ΦΠΑ επανήλθαν στα αρχικά επίπεδα). Το συμπέρασμά τους είναι πως κατά τη μείωση το ποσοστό μετακύλισης κινήθηκε μεταξύ 80% και 90%, ενώ κατά την αύξηση που ακολούθησε το ποσοστό μετακύλισης διαμορφώθηκε μεταξύ 50% και 75%. Κατά συνέπεια, παρότι οι ίδιοι δεν το αναφέρουν ρητά, είναι πολύ πιθανό μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης οι τιμές καταναλωτή να διαμορφώθηκαν σε χαμηλότερα επίπεδα απ' ό,τι πριν την παρέμβαση. Ακολούθως, οι «γερμανικές» έρευνες (Frey & Haucap, 2024· Brunninger, Dimitrakopoulou & Gugler, 2024· Fuest, Neumeier & Stöhlker, 2025) καταλήγουν σε αντίστοιχα συμπεράσματα. Το ποσοστό μετακύλισης κινήθηκε από 70% έως 100%, ενώ μετά την παρέλευση της διάρκειας του μέτρου μείωσης του ΦΠΑ, οι δύο μελέτες διαπιστώνουν ότι οι τιμές επανήλθαν σε χαμηλότερα επίπεδα. Τέλος, και οι μελέτες για Πορτογαλία, Πολωνία και Σλοβακία καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι σχεδόν το σύνολο του οφέλους από τη μείωση του ΦΠΑ μετακυλίστηκε στις τιμές.

Εν κατακλείδι, οι νεότερες μελέτες, τόσο εκείνες που αφορούν την Ευρώπη όσο και εκείνες που αφορούν άλλα κράτη, συντείνουν στο ότι το ποσοστό μετακύλισης είναι εξαιρετικά υψηλό και προσεγγίζει το 100%. Το γεγονός ότι οι μελέτες αφορούν συγκεκριμένες χώρες και περιόδους, καθώς και ότι τα αγαθά/υπηρεσίες που εξετάζουν δεν είναι κοινά, περιορίζει τη δυνατότητα γενίκευσης των αποτελεσμάτων, αλλά σε κάθε περίπτωση αμφισβητούν την προηγούμενη βεβαιότητα ότι η μείωση του ΦΠΑ δεν περνάει στις τιμές. Η αμερόληπτη απάντηση στο ερώτημα «η μείωση του ΦΠΑ επηρεάζει προς τα κάτω τις τιμές;» θα ήταν «δεν

είναι βέβαιο πάντα και παντού, αλλά μάλλον ναι, τις επηρεάζει άμεσα και σημαντικά».

(γ) Το τρίτο συμπέρασμα είναι πως, στην πλειονότητα των επεισοδίων αύξησης του ΦΠΑ, η μετακύλιση υπολείπεται της αναμενόμενης. Εάν υπολογίσουμε τον μέσο όρο του ποσοστού μετακύλισης στις τιμές από τις μελέτες που επισκοπήσαμε για τα επεισόδια αύξησης του ΦΠΑ, βρίσκουμε ένα ποσοστό της τάξης του 74%. Πρέπει να επισημανθεί ότι οι συγκεκριμένες μελέτες αφορούν σχεδόν στο σύνολό τους την περίοδο πριν τις προσωρινές μειώσεις του ΦΠΑ (2022), δεδομένου ότι ακόμα είναι νωρίς να αξιολογηθεί η αύξηση που προκάλεσε η οριστική απόσυρση των προσωρινών μέτρων αντιμετώπισης της πληθωριστικής κρίσης. Η γενική εικόνα είναι ότι στις περιπτώσεις προσωρινών μειώσεων του ΦΠΑ η μετακύλιση είναι μεγαλύτερη και προσεγγίζει τη μονάδα, ενώ στην περίπτωση γενικών αυξήσεων του ΦΠΑ η μετακύλιση περιορίζεται στο 70% με 75%, χωρίς φυσικά να λείπουν και οι περιπτώσεις όπου οι επιχειρήσεις χρησιμοποίησαν την αύξηση του ΦΠΑ για να αυξήσουν περαιτέρω την τιμή.

Συνεπώς, δεν είναι διόλου σπάνιο οι επιχειρήσεις να ενσωματώνουν τμήμα της αύξησης του κόστους, προκειμένου να διατηρήσουν τη θέση τους στην αγορά. Η εγχώρια έρευνα καταλήγει σε αντίστοιχα συμπεράσματα. Πρόσφατη μελέτη (Ιωαννίδης, 2023· Ioannidis & Giakoulas, 2023) για λογαριασμό του ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ αναφορικά με τις επιπτώσεις του πληθωρισμού στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις διαπίστωσε πως το 54,1% των επιχειρήσεων αναγκάστηκε να απορροφήσει έως και το 20% του αυξημένου κόστους παραγωγής, και μόλις το 15,6% κατάφερε να μετακυλήσει πλήρως το κόστος σε τρίτους. Επίσης, η έρευνα διαπίστωσε πως το παραγωγικό προφίλ της επιχείρησης επηρεάζει σημαντικά τη δυνατότητά της να μετακυλήσει το αυξημένο κόστος. Επιχειρήσεις που πουλούν αγαθά σε άλλες επιχειρήσεις ή/και πραγματοποιούν εξαγωγές μπορούν να μετακυλίσουν ευκολότερα το αυξημένο κόστος σε τρίτους. Αντιθέτως, επιχειρήσεις που πουλούν τελικά καταναλωτικά αγαθά στην εγχώρια αγορά έχουν περιορισμένες δυνατότητες μετακύλισης λόγω του αυξημένου ανταγωνισμού που αντιμετωπίζουν.

Το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι προηγούμενη απορρόφηση τμήματος του αυξημένου κόστους δύναται να επηρεάσει τη μελλοντική πολιτική τιμολόγησης. Ας φανταστούμε ότι μια μικρή επιχείρηση απορροφά (εις βάρος του περιθωρίου κέρδους) τμήμα της αύξησης του κόστους παραγωγής που προκλήθηκε από την όποια αιτία. Σε δεύτερο χρόνο, η επιχείρηση βρίσκεται αντιμέτωπη με μια μείωση του ΦΠΑ. Από την πλευρά της επιχείρησης είναι απολύτως ορθολογικό να μην μετακυλήσει το σύνολο της ωφέλειας στην τιμή, αλλά να προσπαθήσει να αντισταθμίσει τη μείωση κερδοφορίας που είχε προκαλέσει η μερική απορρόφηση της αρχικής ανόδου του κόστους παραγωγής. Από οικονομικής άποψης αυτό σημαίνει πως ενδεχόμενη απορρόφηση από την επιχείρηση τμήματος του κόστους ή/και υπο-μετάδοση της αύξησης του ΦΠΑ που έλαβε χώρα κατά την προηγούμενη περίοδο δύναται να επηρεάσει σημαντικά το ποσοστό μετάπτωσης μιας μείωσης του ΦΠΑ κατά την τρέχουσα περίοδο.

(δ) Σε ό,τι αφορά την ενδεχόμενη σχέση του βαθμού μετακύλισης με το μέγεθος της επιχείρησης, από τη βιβλιογραφία δεν προκύπτει σαφές συμπέρασμα ή κανόνας. Από τις 32 μελέτες μόνο 2 σχολιάζουν το βαθμό μετακύλισης ανά μέγεθος επιχείρησης, και σε αυτές τις περιπτώσεις ο σχολιασμός είναι ποιοτικός. Η Kosonen (2015), εξετάζοντας τη μείωση του ΦΠΑ στα κομμωτήρια στη Φινλανδία, βρήκε ότι το 60% των μικρών κομμωτηρίων δεν μείωσε τις

τιμές του. Οι Benzarti, Garriga και Tortarolo (2024) που μελέτησαν την περίπτωση της μείωσης του ΦΠΑ στα τρόφιμα στην Αργεντινή αναφέρουν γενικά ότι οι αλυσίδες σούπερ-μάρκετ ανταποκρίθηκαν περισσότερο στη μείωση σε σχέση με τα αυτόνομα σούπερ-μάρκετ, αλλά δεν ποσοτικοποιεί το εύρημα. Ως εκ τούτου, η εμπειρική έρευνα δεν μας δίνει πληροφορίες αναφορικά με το ερώτημα εάν ο βαθμός μετακύλισης διαφοροποιείται μεταξύ μικρών και μεγαλύτερων επιχειρήσεων.

(ε) Το σύνολο σχεδόν των μελετών επιβεβαιώνει τη θεωρητική υπόθεση ότι η δομή της αγοράς παίζει καθοριστικό ρόλο στον βαθμό μετακύλισης. Η βασική διαπίστωση είναι πως αγορές που λειτουργούν περισσότερο ανταγωνιστικά εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό μετακύλισης σε σχέση με αγορές που έχουν ολιγοπωλιακά χαρακτηριστικά. Τα εμπειρικά αποτελέσματα δείχνουν ότι η μετακύλιση του ΦΠΑ εξαρτάται σημαντικά από τον βαθμό ανταγωνισμού της αγοράς. Ενδεικτικά, οι Bellon και Copestake (2021) βρήκαν ότι ο βαθμός μετάδοσης είναι υψηλότερος στα αγαθά των οποίων η παραγωγή απαιτεί εισροές από ανταγωνιστικές αγορές και στα αγαθά που εμφανίζουν μεγαλύτερο εύρος ποιότητας. Ο βαθμός μετάδοσης είναι υψηλότερος στις ανταγωνιστικές αγορές, διότι εκεί οι επιχειρήσεις έχουν μειωμένα περιθώρια κέρδους και μειωμένες δυνατότητες προσαρμογής του όγκου της παραγωγής, ως εκ τούτου η προσαρμογή γίνεται μέσω της άμεσης μετάδοσης των αλλαγών στην τιμή. Αντίστοιχα, σε προϊόντα με υψηλή διαφοροποίηση ποιότητας (π.χ. ψωμί), η αύξηση της τιμής ενισχύει τη ζήτηση για ποιοτικότερα αγαθά, κάτι που επιτρέπει υψηλότερο βαθμό μετάδοσης. Εν κατακλείδι, ο βαθμός μετάδοσης είναι υψηλότερος σε αγαθά που παράγονται σε ανταγωνιστικές αγορές και σε αγαθά που εμφανίζουν υψηλότερη διαφοροποίηση ποιότητας. Αντιθέτως, ο βαθμός μετάδοσης είναι μικρότερος σε αγορές με υψηλό περιθώριο κέρδους ή μικρότερο εύρος ποιότητας.

(στ) Μια παράμετρος που φαίνεται να παίζει ρόλο στο βαθμό μετακύλισης είναι η ένταση της δημοσιότητας που δίνεται σε μια πολιτική μείωσης των φορολογικών συντελεστών. Όταν οι καταναλωτές είναι καλύτερα ενημερωμένοι για τις τιμές, η μετακύλιση είναι υψηλότερη. Επιπρόσθετα, η υψηλή ορατότητα της πολιτικής στους καταναλωτές σε περιβάλλον υψηλού πληθωρισμού ενισχύει τον βαθμό μετακύλισης.

(ζ) Σε ό,τι αφορά την αναδιανεμητική επίδραση της μεταβολής των συντελεστών του ΦΠΑ, αυτή είναι θετική πλην όμως ελλιπώς στοχευμένη. Ενδεικτικά, οι Amores κ.ά. (2023b) εξέτασαν την επίδραση των μειώσεων ΦΠΑ στην ενέργεια στη μείωση της ανισότητας. Το βασικό τους εύρημα είναι ότι η μείωση του ΦΠΑ περιορίσε το χάσμα μεταξύ των υψηλών και των χαμηλών εισοδημάτων. Παράλληλα, όμως, επισημαίνουν ότι ο οριζόντιος χαρακτήρας αυτών των παρεμβάσεων μειώνει την αποτελεσματικότητά τους σε σχέση π.χ. με άμεσες εισοδηματικές μεταβιβάσεις. Αντίστοιχα, ο García-Miralles (2023), αναλύοντας τις μειώσεις του ΦΠΑ σε ενέργεια και βασικά αγαθά, καταγράφει σαφή αναδιανεμητική επίδραση υπέρ των χαμηλών εισοδημάτων, επισημαίνοντας εξίσου ότι ο οριζόντιος χαρακτήρας των μέτρων μειώνει την αποδοτικότητά τους σε σχέση με τις άμεσες ενισχύσεις. Τα συμπεράσματα αυτά είναι συμβατά με παλιότερες έρευνες (Copenhagen Economics, 2007) που κατέληξαν στο ίδιο συμπέρασμα: θετική αναδιανεμητική επίδραση, αλλά μικρότερη σε σχέση με τις άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις.

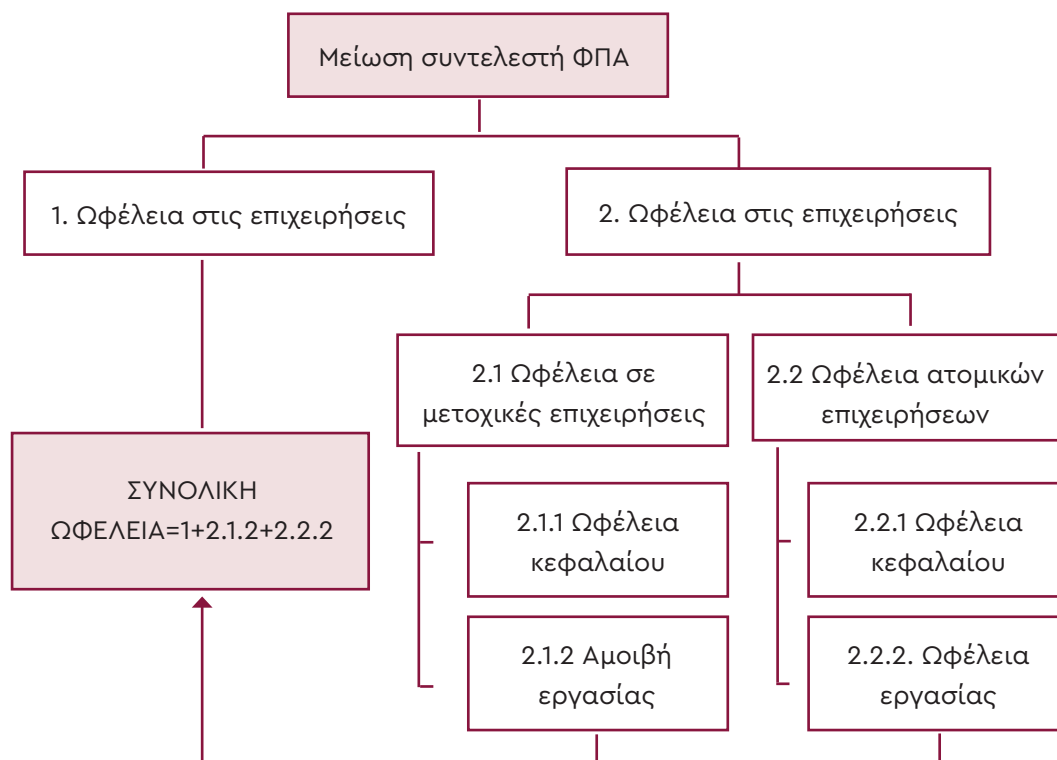
4. Η διάσταση των ατομικών επιχειρήσεων

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι εμπειρικές μελέτες των τελευταίων ετών δεν έχουν διερευνήσει τον βαθμό μετακύλισης ανά μέγεθος επιχείρησης. Ο λόγος σχετίζεται κυρίως με το αυξημένο κόστος συλλογής δεδομένων τιμών από μεγάλο πλήθος επιχειρήσεων. Ως εκ τούτου, δεν μπορούμε με ασφάλεια να γνωρίζουμε εάν οι μικρές επιχειρήσεις αποκλίνουν από τις γενικές τάσεις που διαπιστώθηκαν ή εάν διαφοροποιούνται και ως προς ποιο σημείο. Υπάρχουν όμως καλοί θεωρητικοί και εμπειρικοί λόγοι να υποθέσουμε ότι η μέτρηση του βαθμού μετακύλισης με κριτήριο αποκλειστικά τη μεταβολή των τελικών τιμών υποεκτιμά τον δείκτη ειδικά σε αγορές που κυριαρχούν οι πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί ένας απλοποιημένος μηχανισμός κατανομής της ωφέλειας που προκύπτει από τη μείωση του συντελεστή ΦΠΑ. Βασική ιδέα πίσω από τον μηχανισμό είναι ότι η διάκριση μεταξύ νομικού και φυσικού προσώπου στις πολύ μικρές επιχειρήσεις έχει νομική αλλά όχι οικονομική σημασία. Εναλλακτικά, ότι στην περίπτωση των ατομικών και των πολύ μικρών επιχειρήσεων η έννοια του κέδρου ταυτίζεται με την έννοια του εισοδήματος του νοικοκυριού (της ιδιοκτήτριας/του ιδιοκτήτη ή της επιχείρησης).

Το Γράφημα 5 αποτυπώνει αυτό τον απλοποιημένο μηχανισμό, σύμφωνα με τον οποίο η επίπτωση μιας μεταβολής π.χ. στους συντελεστές του ΦΠΑ δεν εξαντλείται στη μεταβολή των τελικών τιμών αλλά διαχέεται σταδιακά στην οικονομία μέσω της λειτουργίας των επιχειρήσεων και της αγοράς εργασίας.

Γράφημα 5: Απλοποιημένος μηχανισμός κατανομής της ωφέλειας

Η αρχική υπόθεση είναι ότι, κατά το πρώτο στάδιο, ένα τμήμα του οφέλους της μείωσης του συντελεστή ΦΠΑ μετακυλιέται άμεσα στις τιμές καταναλωτή. Συνεπώς, η μετακύλιση είναι ατελής και υπολείπεται του 100%.² Σε κάθε περίπτωση, η όποια μετακύλιση δημιουργεί άμεση ωφέλεια στους καταναλωτές που για λόγους απλοποίησης ταυτίζουμε με τα νοικοκυριά. Έπεται πως το τμήμα της ωφέλειας που δεν μεταφέρεται στις τιμές παραμένει στις επιχειρήσεις και παίρνει τη μορφή αύξησης των περιθωρίων κέρδους. Όπως όμως αναφέραμε, η έννοια του κέρδους διαφοροποιείται αναλόγως του μεγέθους της επιχείρησης. Στο δεύτερο στάδιο, η επιχειρηματική ωφέλεια που προκύπτει από τη μείωση του συντελεστή ΦΠΑ κατανέμεται μεταξύ των δύο κατηγοριών επιχειρήσεων (μετοχικών και ατομικών). Στο τρίτο στάδιο, το εισόδημα κάθε κατηγορίας επιχειρήσεων διαχωρίζεται σε δύο συνιστώσες: απόδοση κεφαλαίου και αμοιβή εργασίας. Το μέρος που αντιστοιχεί στην εργασία μετατρέπεται σε μισθούς ή εισόδημα αυτοαπασχόλησης και, επομένως, αποτελεί τελικά εισόδημα των νοικοκυριών. Η βασική συνέπεια αυτού του μηχανισμού είναι ότι η τελική ωφέλεια των νοικοκυριών δεν περιορίζεται στην άμεση μετακύλιση του φόρου στις τιμές. Ένα επιπλέον μέρος της ωφέλειας επιστρέφει στα νοικοκυριά μέσω της αγοράς εργασίας.³

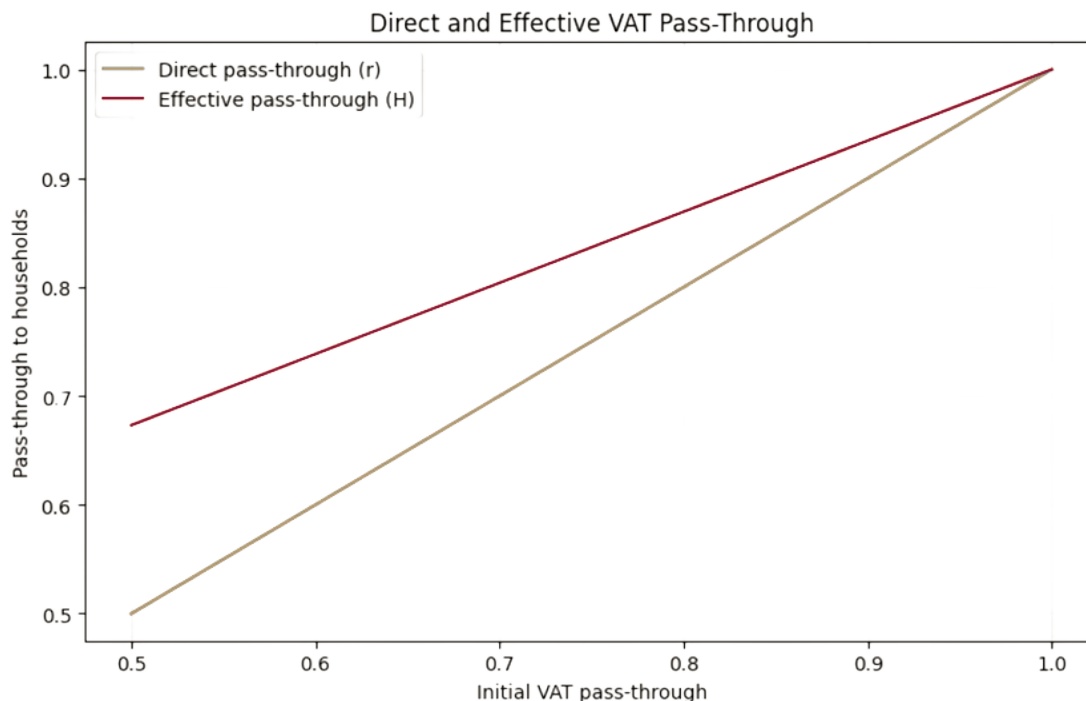
Οι μεταβλητές που καθορίζουν το ύψος του πρόσθετου, δευτερογενούς οφέλους των νοικοκυριών είναι (α) η κατανομή του οφέλους των επιχειρήσεων μεταξύ μετοχικών και ατομικών επιχειρήσεων, (β) το ποσοστό του πρόσθετου κέρδους των μετοχικών επιχειρήσεων που μετατρέπεται σε αύξηση των μισθών και (γ) το ποσοστό του πρόσθετου κέρδους των ατομικών επιχειρήσεων που μπορεί να θεωρηθεί ως εισόδημα του επιχειρηματία. Το Γράφημα 6 αποτυπώνει την επίλυση της βασικής εξίσωσης του υποδείγματος για διαφορετικούς βαθμούς μετακύλισης, από το 50% έως το 100%,⁴ με την υπόθεση ότι οι μετοχικές επιχειρήσεις λαμβάνουν το 62% του οφέλους, ότι το 15% του οφέλους των μετοχικών επιχειρήσεων μετατρέπεται σε αύξηση μισθών, και ότι τα 2/3 του οφέλους των ατομικών επιχειρήσεων αποτελεί εισόδημα εργασίας.

2 Το ύψος της μετακύλισης εξαρτάται από δομικούς, μακροοικονομικούς και ιστορικούς παράγοντες. Οι δομικοί παράγοντες περιλαμβάνουν τον βαθμό ολιγοπωλιακής οργάνωσης της αγοράς, την ένταση του ανταγωνισμού, την ελαστικότητα ζήτησης κάθε προϊόντος/υπηρεσίας που επηρεάζεται κλπ. Οι μακροοικονομικοί παράγοντες αφορούν το ύψος του διαθέσιμου εισοδήματος, το ύψος του πληθωρισμού αλλά και τις ενδεχόμενες μεταβολές στις τιμές παραγωγού. Τέλος, οι ιστορικοί παράγοντες αφορούν πρόσφατα επεισόδια αύξησης του κόστους παραγωγής και του τρόπου με τον οποίο οι επιχειρήσεις τα αντιμετώπισαν (μετακύλιση ή απορρόφηση).

3 Η παραπάνω διαδικασία μπορεί να εκφραστεί αλγεβρικά με τον ακόλουθο τύπο πραγματικής μετακύλισης: Όπου H είναι τελικός βαθμός μετακύλισης της φορολογικής μεταβολής προς τα νοικοκυριά, r είναι ο αρχικός βαθμός μετακύλισης του ΦΠΑ στις τελικές τιμές, s είναι το μερίδιο των μετοχικών επιχειρήσεων στο σύνολο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, $1-s$ είναι το μερίδιο των ατομικών επιχειρήσεων, λ_C είναι το ποσοστό της επιχειρηματικής ωφέλειας των μετοχικών επιχειρήσεων που μετατρέπεται σε εισόδημα εργασίας, λ_U είναι το ποσοστό της ωφέλειας των ατομικών επιχειρήσεων που αντιστοιχεί σε αμοιβή εργασίας. Ο τύπος δείχνει ότι η τελική μετακύλιση προς τα νοικοκυριά αποτελείται από δύο συνιστώσες: την άμεση μετακύλιση στις τιμές και την έμμεση μετακύλιση που προκύπτει από το μέρος της επιχειρηματικής ωφέλειας που καταλήγει στην εργασία.

4 Έστω ότι $s=0,62$, $\lambda_C=0,15$ και $\lambda_U = 2/3$

Γράφημα 6: Άμεσος και τελικός βαθμός μετακύλισης

Το διάγραμμα δείχνει ότι η τελική μετακύλιση προς τα νοικοκυριά είναι συστηματικά μεγαλύτερη από την άμεση μετακύλιση στις τιμές, όσο αυτή είναι μικρότερη από το 100%. Για παράδειγμα, όταν η αρχική μετακύλιση είναι περίπου 50%, η τελική μετακύλιση προσεγγίζει το 70%. Όταν η αρχική μετακύλιση είναι 80% η τελική μετακύλιση προσεγγίζει το 85% κ.ο.κ. Όπως είναι αναμενόμενο, η διαφορά μεταξύ αρχικής και τελικής μετακύλισης μηδενίζεται όταν η αρχική μετακύλιση είναι πλήρης. Καθώς ο αρχικός βαθμός μετακύλισης αυξάνεται, η διαφορά μεταξύ άμεσης και τελικής μετακύλισης μειώνεται προοδευτικά.

5. Ανακεφαλαίωση

Τα ζητήματα φορολογικής πολιτικής αποτελούν ταυτόχρονα τα απλούστερα αλλά και δυσκολότερα ζητήματα οικονομικής πολιτικής. Είναι απλά υπό την έννοια ότι οι άμεσες επιπτώσεις των μέτρων πολιτικής μπορούν να υπολογιστούν σχετικά εύκολα. Είναι δύσκολα, διότι το δημοσιονομικό κόστος ακόμα και μικρής έκτασης παρεμβάσεων (π.χ. μείωση κατά μία ποσοστιαία μονάδα του ΦΠΑ) είναι πολύ μεγάλο, ενώ η επιτυχία της παρέμβασης σχετίζεται με όλη τη δομή της οικονομίας και του φορολογικού συστήματος.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η μεταβολή των συντελεστών του ΦΠΑ έχει χρησιμοποιηθεί εκτεταμένα ως μέσο άσκησης οικονομικής πολιτικής. Η πανδημία του COVID-19 ενεργοποίησε ένα σημαντικό κύκλο προσωρινών μειώσεων του ΦΠΑ, τον οποίο ακολούθησε ένας ακόμα πιο εκτεταμένος κύκλος μειώσεων την περίοδο 2022–2023 με στόχο την αντιμετώπιση

του ενεργειακού και του πληθωριστικού σοκ. Στα πλαίσια αυτά, εφαρμόστηκε εκτεταμένα προσωρινή μείωση συντελεστών ΦΠΑ. Η μείωση ήταν σημαντική σε ύψος (άνω του 50%), σε διάρκεια (άνω των δεκαέξι μηνών), και αφορούσε ενεργειακά αγαθά που σχετίζονται με τη θέρμανση και τον κλιματισμό, σε τρόφιμα, στην εστίαση και στον τουρισμό. Οι παραπάνω μειώσεις έδωσαν σημαντική ώθηση στην εμπειρική έρευνα, διότι για πρώτη φορά μπόρεσε να μελετηθεί η επίπτωση της μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ.

Από την επισκόπηση των σχετικών εμπειρικών μελετών προέκυψε πως η μετακύλιση πολύ συχνά δεν είναι πλήρης, κατά συνέπεια οι εκτιμήσεις αναφορικά με τα αποτελέσματα μιας τροποποίησης των συντελεστών του ΦΠΑ δεν μπορεί να έχουν ως σημείο αναφοράς το 100% της μετακύλισης. Σε ό,τι αφορά τη μείωση των συντελεστών ΦΠΑ διαπιστώθηκε σημαντική διαφοροποίηση αποτελεσμάτων αναλόγως της περιόδου. Έως και το 2020, ο μέσος βαθμός μετακύλισης στα επεισόδια μείωσης του ΦΠΑ ήταν περίπου 50%, αλλά από το 2021 και μετά ο μέσος βαθμός μετακύλισης ανέβηκε πάνω από το 90%, δηλαδή η μετακύλιση ήταν πλήρης. Σε ό,τι αφορά τα επεισόδια αύξησης του ΦΠΑ, η μετακύλιση υπολείπεται της αναμενόμενης και διαμορφώνεται μεσοσταθμικά σε 74%. Συνεπώς, δεν είναι σπάνιο οι επιχειρήσεις να ενσωματώνουν τμήμα της αύξησης του κόστους προκειμένου να διατηρήσουν τη θέση τους στην αγορά. Το κρίσιμο στοιχείο είναι ότι απορρόφηση τμήματος του αυξημένου κόστους δύναται να επηρεάσει τη μελλοντική πολιτική τιμολόγησης.

Η βιβλιογραφία δεν εδραιώνει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ του βαθμού μετακύλισης και του μεγέθους επιχείρησης. Ωστόσο, δείξαμε ότι σε οικονομίες με μεγάλο αριθμό μικρομεσαίων επιχειρήσεων η τελική μετακύλιση προς τα νοικοκυριά είναι συστηματικά υψηλότερη από την άμεση μετακύλιση στις τιμές. Αντιθέτως, από τη βιβλιογραφία προκύπτει ότι η δομή της αγοράς παίζει σημαντικό ρόλο στον βαθμό μετακύλισης. Περισσότερο ανταγωνιστικές αγορές εμφανίζουν υψηλότερο ποσοστό μετακύλισης σε σχέση με αγορές που έχουν ολιγοπωλιακά χαρακτηριστικά. Τέλος, σε ό,τι αφορά την αναδιανεμητική επίδραση της μεταβολής των συντελεστών του ΦΠΑ, αυτή είναι θετική. Παράλληλα, ο οριζόντιος χαρακτήρας της μείωσης καθιστά το μέτρο λιγότερο αποτελεσματικό σε σχέση με τις άμεσες εισοδηματικές ενισχύσεις.

Παράρτημα

Πίνακας 1: Συντελεστές ΦΠΑ στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Χώρα	Κύριος	Μειωμένος	Υπερμειωμένος	Parking rate
AT Αυστρία	20	10 / 13	-	13
BE Βέλγιο	21	6 / 12	-	12
BG Βουλγαρία	20	9	-	-
FR Γαλλία	20	5,5 / 10	2,1	-
DE Γερμανία	19	7	-	-
DK Δανία	25	0	-	-
EL Ελλάδα	24	6 / 13	-	-
EE Εσθονία	24	9	-	-
IE Ιρλανδία	23	9 / 13,5	4,8	-
ES Ισπανία	21	10	-	-
IT Ιταλία	22	5 / 10	4	-
HR Κροατία	25	5 / 13	-	-
CY Κύπρος	19	5 / 9	-	-
LV Λετονία	21	5 / 12	-	-
LT Λιθουανία	21	5 / 9	-	-
LU Λουξεμβούργο	17	8	3	14
MT Μάλτα	18	5 / 7	-	-
NL Ολλανδία	21	9	-	-
HU Ουγγαρία	27	5 / 18	-	-
PL Πολωνία	23	5 / 8	-	-
PT Πορτογαλία	23	6 / 13	-	13
RO Ρουμανία	21	11	-	-
SK Σλοβακία	23	5 / 19	-	-
SL Σλοβενία	22	5 / 9,5	-	-
SE Σουηδία	25	6 / 12	-	-
CZ Τσεχία	21	0 / 12	-	-
FI Φινλανδία	25,5	10 / 14	-	-

Πίνακας 2: Μειώσεις συντελεστών ΦΠΑ στα πλαίσια της αντιμετώπισης της κρίσης του COVID-19

	Κύριος συντελεστής	Εστίαση	Τουρισμός & φιλοξενία	Πολιτισμός	Ειδικά προϊόντα υγείας
Σύνολο (30)	2	8	13	9	23
Ευρωπαϊκή Ένωση (17)	2	5	6	5	15
Αυστρία		•	•	•	•
Βέλγιο		•	•		•
Γερμανία	•	•			
Γαλλία					•
Ελλάδα		•	•	•	•
Ισπανία					•
Ιρλανδία	•		•		•
Ιταλία					•
Λιθουανία					•
Ουγγαρία		•	•		
Ολλανδία				•	•
Πορτογαλία				•	•
Πολωνία					•
Σλοβακία					•
Σλοβενία					•
Τσεχία			•	•	•
Φιλανδία					•
Ευρώπη (εκτός ΕΕ) (4)	0	1	2	1	3
Νορβηγία			•		
Ελβετία					•
Η.Β.		•	•	•	•
Ρωσία					•
Αμερική (4)	0	1	2	2	4
Αργεντινή			•	•	•
Βραζιλία					•
Καναδάς					•
Κολομβία		•	•	•	•
Ασία & Μέση Ανατολή (5)	0	1	3	1	1
Ινδονησία			•		
Κίνα		•	•		•
Κορέα					
Σαουδική Αραβία					
Τουρκία			•	•	

Πηγή: OECD (2021)

Πίνακας 3: Επεισόδια μείωσης των συντελεστών ΦΠΑ με στόχο την αντιμετώπιση της πληθωριστικής κρίσης, περίοδος: 2020–2024

Χώρα	Έναρξη	Λήξη	Αγαθά	Αρχικός συντελεστής	Μειωμένος συντελεστής	Σχόλια
Βέλγιο	03/2022	—	Ενέργεια	21%	6%	Προσωρινό μέτρο που μονιμοποιήθηκε
Βουλγαρία	07/2022	12/2024	Τρόφιμα	20%	0%	
			Εστίαση		9%	
			Θέρμανση		9%	
Γερμανία	10/2022	03/2024	Θέρμανση	19%	7%	
Ελλάδα	01/2020	06/2024	Εστίαση & καφέδες	24%	13%	Μειώσεις COVID-19 που επεκτάθηκαν. Διατηρήθηκε ο συντελεστής 13% σε εστίαση
	01/2020	06/2023	Μεταφορές		13%	
	01/2020	12/2023	Πολιτισμός		6%	
	01/2020	12/2023	Προϊόντα υγειονομικής προστασίας		6%	
Ιρλανδία	05/2022	10/2023	Ενέργεια	13,5%	9%	
	11/2020	07/2023	Εστίαση – τουρισμός			
Ισπανία	07/2022	12/2023	Ενέργεια	21%	5%	Σταδιακή επαναφορά εντός του 2025
	01/2023	09/2024	Βασικά τρόφιμα	4%	0%	
Ιταλία	10/2021	12/2023	Ζυμαρικά & έλαια	10%	5%	
			Ενέργεια	10% – 22%	5%	
Κροατία	04/2022	03/2024	Προϊόντα υγιεινής & βρεφικά	10%		Οι μειώσεις για τρόφιμα και ενέργεια μονιμοποιήθηκαν
			Ενέργεια	25%	13%	
			Θέρμανση	25%	5–13%	
Κύπρος	01/2021	04/2022	Τρόφιμα	25% – 13%	5%	Μονιμοποίηση της μείωσης στα γυναικεία είδη υγιεινής
			Ενέργεια	19%	5–9%	
			Τρόφιμα & είδη υγιεινής	5%	0%	

Χώρα	Έναρξη	Λήξη	Αγαθά	Αρχικός συντελεστής	Μειωμένος συντελεστής	Σχόλια
Λετονία	07/2026	07/2027	Τρόφιμα	21%	12%	Πιλοτική μείωση για την αντιμετώπιση της αύξησης των τιμών τροφίμων
Λιθουανία	01/2022	04/2024	Θέρμανση Εστίαση	21%	9%	Μειώσεις COVID-19 που διατηρήθηκαν
Λουξεμβούργο	01/2023	12/2023	Όλα τα αγαθά/ υπηρεσίες	17%	16%	
				14%	13%	
				8%	7%	
Ολλανδία	07/2022	12/2022	Ενέργεια	21%	9%	
Πολωνία	02/2022	12/2022	Βασικά τρόφιμα	5%	0%	Η μείωση στα τρόφιμα διατηρήθηκε έως τον Μάρτιο του 2024
			Αέριο	23%	0%	
			Ενέργεια	23%	5%	
			Καύσιμα	23%	8%	
Πορτογαλία	10/2022	12/2023	Ενέργεια	13%	6%	
	04/2023	01/2024	Βασικά τρόφιμα	6%	0%	
Ρουμανία	11/2021	03/2022	Θέρμανση	19%	5%	
Σλοβακία	01/2022	12/2022	Εστίαση	20%	10%	Μέτρο COVID-19
Σλοβενία	09/2022	05/2023	Ενέργεια	22%	9,5%	
Σουηδία	04/2026	12/2027	Τρόφιμα	12%	6%	Προσωρινή μείωση για στήριξη αγοραστικής δύναμης
Τσεχία	11/2021	12/2021	Ενέργεια	21%	0%	Η απαλλαγή ΦΠΑ για την ενέργεια καταργήθηκε ως μη συμβατή με το ενωσιακό δίκαιο. Τα βιβλία παραμένουν στο 0%
			Βιβλία	10%		
Φινλανδία	12/2022	04/2023	Ενέργεια	24%	10%	
	01/2023	04/2023	Μεταφορές	10%	0%	

Πηγή: Πρωτογενής έρευνα του συντάκτη

Πίνακας 4: Εμπειρικές μελέτες αναφορικά με τον βαθμό μετάδοσης της μεταβολής του συντελεστή ΦΠΑ στις τιμές

Μελέτη	Δείγμα	Αγαθά που επηρεάζονται	Είδος μεταβολής	Δείκτης μετακύλισης
Παλιότερες εμπειρικές έρευνες (κατά κανόνα αφορούν αύξηση του ΦΠΑ)				
Poterba (1996)	ΗΠΑ (1947-1977)	Ρουχισμός (γυναικείος)	Αύξηση φόρου πωλήσεων	1,33
		Ρουχισμός (ανδρικός)		0,84
		Είδη προσωπικής υγιεινής		1,17
European Commission (2003)	Βέλγιο Ελλάδα Ισπανία Γαλλία Ιταλία Λουξεμβούργο Ολλανδία Πορτογαλία Η.Β.	Επισκευές ποδηλάτων Επισκευές υποδημάτων και δερμάτινων ειδών Επισκευές ρουχισμού και υφασμάτων Ανακαίνιση/επισκευές κατοικιών Οικιακές υπηρεσίες Κομμωτήρια	Μείωση ΦΠΑ	Δεν εκτιμήθηκε δείκτης μετακύλισης για όλα τα αγαθά και όλες τις χώρες. Περιγραφικές αξιολογήσεις τον ορίζουν ως πολύ χαμηλό
Carbonnier (2007)	Γαλλία (1987-1999)	Οικιακές επισκευές	Μείωση ΦΠΑ	0,77
		Πωλήσεις καινούργιων οχημάτων		0,57
Politi & Mattos (2011) ⁵	Βραζιλία (1994-2008)	Δέκα βασικά τρόφιμα	Αύξηση ΦΠΑ	0,80
			Μείωση ΦΠΑ	0,17 - 0,44
Andrade κ.ά. (2010)	Γαλλία (1996-2005)	Εξαγόμενα αγαθά	Αύξηση ΦΠΑ	0,82
		Εξαγόμενα τελικά καταναλωτικά		0,70
Kosonen (2015)	Φινλανδία (2002-2009)	Κομμωτήρια (μ.ό.)	Μείωση ΦΠΑ	0,478
		Κομμωτήρια (μεγάλες επιχ.)		0,52
		Κομμωτήρια (μικρές επιχ.)		Δεν παρέχει εκτίμηση. Αναφορά πως το 60% των μικρών επιχειρήσεων δεν άλλαξε τιμές

⁵ Οι μέσες τιμές που αναφέρονται στον πίνακα δεν αναφέρονται στο άρθρο. Το άρθρο εκτιμά τον βαθμό μετάδοσης για κάθε ένα από τα δέκα αγαθά, αλλά δεν εκτιμά κάποιο συγκεντρωτικό βαθμό μετάδοσης. Οι δύο διαφορετικοί μέσοι όροι στην περίπτωση της μείωσης είναι: (α) ο πρώτος = ο συνολικός μέσος όρος, (β) ο δεύτερος = ο μέσος όρος των μεταπτώσεων που είναι στατιστικά σημαντικές.

Μελέτη	Δείγμα	Αγαθά που επηρεάζονται	Είδος μεταβολής	Δείκτης μετακύλισης
Berardi κ.ά. (2016)	Γαλλία (2012)	Αρωματισμένο εμφιαλωμένο νερό	Επιβολή φόρου κατανάλωσης	0,62
		Ποτά με γεύση φρούτου & ice-tea		0,94
		Αναψυκτικά		1,00
		Είδος επιχείρησης και ασυμμετρία	Οι μεγάλοι λιανέμποροι/ παραγωγοί απορρόφησαν μεγαλύτερο μέρος της αύξησης του φόρου	
Büttner & Madzharova (2017)	Ευρωζώνη (2004–2013)	Διαρκή καταναλωτικά αγαθά	Αύξηση ΦΠΑ (κυρίως)	0,7 – 0,99
Benzarti κ.ά. (2018)	ΕΕ (1996–2015)	Μέσος όρος συνόλου αγαθών	Αύξηση ΦΠΑ	0,34
	Φιλανδία (2007–2012)		Μείωση ΦΠΑ	0,07
		Κομμωτήρια	Αύξηση ΦΠΑ	Το 27% των τιμών δεν αλλάζουν, οι υπόλοιπες αυξάνουν από 0,8 έως 1,2
			Μείωση ΦΠΑ	Το 61% των τιμών δεν αλλάζουν
Perithorio & Asymmetria	Κομμωτήρια	Περιθώριο κέρδους & ασυμμετρία	Υψηλά περιθώρια κέρδους: συμμετρική αντίδραση. Χαμηλό περιθώριο κέρδους: ασύμμετρη αντίδραση	
		Μείωση ΦΠΑ	1,00	
Gaarder (2019)	Νορβηγία (2001)	Τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	1,00
Mariscal & Werner (2018)	Μεξικό (1990–2017)	Αγαθά που υπάγονται στον γενικό συντελεστή ΦΠΑ	Αύξηση ΦΠΑ	0,30 (1995) 0,16 (2014)
Benzarti & Carloni (2019)	Γαλλία (2009)	Εστίαση	Μείωση ΦΠΑ	0,136
Benedek κ.ά. (2020)	Ευρωζώνη (1999–2013)	Σύνολο αγαθών ομαδοποιημένα ανά συντελεστή ΦΠΑ στον οποίο υπάγονται	Αύξηση ΦΠΑ	0,40
			Μείωση ΦΠΑ	0,24
			Γενικός συντελεστής	1,39
			Μειωμένος συντελεστής	0,30

Μελέτη	Δείγμα	Αγαθά που επηρεάζονται	Είδος μεταβολής	Δείκτης μετακύλισης
Bellon & Copestake (2021)	14 χώρες Ευρωζώνης (1999–2013)	Σχεδόν όλα (με συγκεκριμένες εξαιρέσεις)	Αύξηση ΦΠΑ	0,32
			Μείωση ΦΠΑ	0,28
Lowe (2024)	Ολλανδία (2012)	Αγαθά/υπηρεσίες που υπάγονται στον κανονικό συντελεστή ΦΠΑ	Αύξηση ΦΠΑ	0,83
	ΕΕ (2006–2019)		Αύξηση και μείωση ΦΠΑ	0,42
Bernardino κ.ά. (2025α)	Ευρωπαϊκές χώρες (1999–2019)	Γενικά αγαθά	Αύξηση/μείωση ΦΠΑ	0 – 0,4 αναλόγως του βαθμού συγκέντρωσης της αγοράς
Εμπειρικές έρευνες που διενεργήθηκαν με αφορμή την πληθωριστική κρίση. Περίοδος: 2021–2023				
Almunia κ.ά. (2023)	Ισπανία (2022–2023)	Βασικά τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	>0,90
Amores κ.ά. (2023α)	Ισπανία (2022–2023)	Τυροκομικά	Μείωση ΦΠΑ	1,0
		Φρούτα & λαχανικά		1,0
		Ζυμαρικά		1,0
		Ψωμιά		0,3 – 0,7
		Γαλακτοκομικά		0,3 – 0,7
		Έλαια		0,3 – 0,7
Bernardino κ.ά. (2025β)	Πορτογαλία (2023–2024)	Τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	0,99
Frey & Haucap (2024)	Γερμανία (2020)	Προϊόντα γυναικείας υγιεινής	Μείωση ΦΠΑ	1,15
Brunninger κ.ά. (2024)	Γερμανία (2022)	Καύσιμα	Μείωση ΕΦΚ	0,85
Fabo κ.ά. (2025)	Σλοβακία (2016, 2020)	Βασικά τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	1,38 (2016) 0,65 (2020)
Forteza κ.ά. (2025)	Ισπανία (2023–2024)	Βασικά τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	0,8 – 0,9
			Αύξηση ΦΠΑ	0,50 – 0,75
Fuest κ.ά. (2025)	Γερμανία (2020)	Προϊόντα λιανικής πώλησης σε σουπερ-μάρκετ	Μείωση ΦΠΑ	0,7
			Αύξηση ΦΠΑ	Μετά τη λήξη οι τιμές <1% χαμηλότερες

Μελέτη	Δείγμα	Αγαθά που επηρεάζονται	Είδος μεταβολής	Δείκτης μετακύλισης
Jaworski & Olipra (2025)	Πολωνία (2022)	Βασικά τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	0,94
Bernardino κ.ά. (2025β)	Πορτογαλία (2023–2024)	Τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	1,0
			Αύξηση ΦΠΑ	1,0
Εμπειρικές έρευνες για την Ελλάδα				
Dimitrakopoulou κ.ά. (2025)	Ελλάδα, νησιά (2018)	Καύσιμα	Αύξηση ΦΠΑ	0,75 (μέσος) 0,5 (μονοπώλιο) 0,72 (duopoly) 0.8 (>8 πρατηρίων)
Palaiodimos & Papageorgiou (2025)	Ελλάδα (2000–2024)	Δεν αποτελεί εμπειρική μελέτη, παρουσιάζει αποτελέσματα προσομοίωσης	Μείωση ΦΠΑ	0,19 – 0,25 (μεσοπρόθεσμα) 0,35 – 0,45 (μακροπρόθεσμα)
Νεότερες εμπειρικές έρευνες εκτός Ευρώπης				
Moreira & Pontual Ribeiro (2024)	Βραζιλία (2006–2020)	Βενζίνη	Μείωση ειδικού φόρου κατανάλωσης	0,53 (2006–2009) 0,95 (2009–2017) 0,80 (2015–2017) 1,12 (2019–2020)
			Αύξηση ειδικού φόρου κατανάλωσης	0,72 (2006–2009) 1,0 (2009–2017) 0,91 (2015–2017) 1,10 (2019–2020)
Brusco & Velayudhan (2025)	Ινδία (2004–2015)	Μεταποιημένα βιομηχανικά προϊόντα	Μεταβολές ΦΠΑ (αύξηση & μείωση)	1,00 για μεγάλες <1,00 για μικρότερες
Benzarti κ.ά. (2025)	Αργεντινή (2019)	Βασικά τρόφιμα	Μείωση ΦΠΑ	0,53
		Αλυσίδες σούπερ-μάρκετ έναντι αυτόνομων	Αύξηση ΦΠΑ	0,90
			Μείωση ΦΠΑ: οι αλυσίδες ανταποκρίθηκαν περισσότερο Αύξηση ΦΠΑ: τα αυτόνομα ανταποκρίθηκαν λιγότερο	
Shiraishi (2025)	Ιαπωνία (2019)	Διάφορα προϊόντα λιανικής πώλησης	Αύξηση ΦΠΑ	1,0
Rivas (2025)	Μεξικό (2014, 2021)	Προϊόντα που υπάγονται στον κανονικό συντελεστή	Αύξηση ΦΠΑ	0,25 (2014)
			Μείωση ΦΠΑ	0,25 (2021)

Παραπομπές

- Almunia, M., Martinez, J., & Martinez, A. (2023). *La reducción del IVA en los alimentos básicos: evaluación y recomendaciones*. <https://doi.org/10.56269/20230328/MA>
- Amores, A. F., Barrios, S., Speitmann, R., & Stoehlker, D. (2023a). *Price effects of temporary VAT rate cuts: Evidence from Spanish supermarkets* (JRC Research Reports No. JRC132542). European Commission, Joint Research Centre. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC132542>
- Amores, A. F., Basso, H. S., Bischl, S., De Agostini, P., De Poli, S., Dicarlo, E., Flevotomou, M., Freier, M., Maier, S., García-Miralles, E., Pidkuyko, M., Ricci, M., & Riscado, S. (2023b). *Inflation, fiscal policy and inequality* (JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 10/2023). European Commission, Seville, Spain, JRC135517.
- Andrade, P., Carré, M., & Bénassy-Quéré, A. (2010). "Competition and Pass-through on international markets: Firm-level evidence from VAT shocks," 2010 Meeting Papers 820, Society for Economic Dynamics. <https://ideas.repec.org/p/red/sed010/820.html>
- Bellon, M., & Copestake, A. (2021), *The Role of Market Structure and Timing in Determining VAT Pass-Through* (IMF Working Paper WP/21/61). International Monetary Fund.
- Benedek, D., De Mooij, R. A., Keen, M. & Wingender, P. (2015). *Estimating VAT pass through* (IMF Working Paper No. 15/214). International Monetary Fund. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp15214.pdf>
- Benedek, D., De Mooij, R. A., Keen, M., & Wingender, P. (2020). "Varieties of VAT pass through". *International Tax and Public Finance*, 27, 890–930. <https://doi.org/10.1007/s10797-019-09566-5>
- Benzarti, Y., & Carloni, D. (2019). "Who really benefits from consumption tax cuts? Evidence from a large VAT reform in France". *American Economic Journal: Economic Policy*, 11(1), 38–63. <https://doi.org/10.1257/pol.20170504>
- Benzarti, Y., Carloni, D., Harju, J., & Kosonen, T. (2018). *What goes up may not come down: Asymmetric incidence of value-added taxes* (NBER Working Paper No. 23849). National Bureau of Economic Research. <https://www.nber.org/papers/w23849>
- Benzarti, Y., Garriga, S., & Tortarolo, D. (2024). *Can VAT cuts and anti-profiteering measures dampen the effects of food price inflation?* (NBER Working Paper No. 32241). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w32241>
- Berardi, N., Sevestre, P., Tépat, M., & Vigneron, A. (2016). "The impact of a 'soda tax' on prices: Evidence from French micro data". *Applied Economics*, 48(41), 3976–3994. <https://doi.org/10.1080/00036846.2016.1150946>
- Bernardino, T., Brinca, P. M. S., Darougheh, S., & Silva Pereira, M. (2025a). *Why VAT pass-through varies across countries: The role of market power* (SSRN Working Paper No. 5549700). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5549700>

-
- Bernardino, T., Gabriel, R. D., Quelhas, J., & Silva-Pereira, M. (2025 β). "The full, persistent, and symmetric pass-through of a temporary VAT cut". *Journal of Public Economics*, 248, 105416. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2025.105416>
- Bruninger, L., Dimitrakopoulou, L., & Gugler, K. (2024). "The effect of consumer information on tax pass-through". *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4755934>
- Brusco, G., & Velayudhan, T. (2025). VAT incidence in real VAT systems. *Journal of Public Economics*, 249, 105447. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2025.105447>
- Büttner, T., & Madzharova, B. (2017). *The effects of pre-announced consumption tax reforms on the sales and prices of consumer durables*. Beiträge zur Jahrestagung des Vereins für Socialpolitik 2017, No. G17-V3. <https://hdl.handle.net/10419/168201>
- Carbonnier, C. (2007). "Who pays sales taxes? Evidence from French VAT reforms, 1987–1999". *Journal of Public Economics*, 91(5–6), 1219–1229. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2006.12.004>
- Copenhagen Economics (2007). *Study on reduced VAT applied to goods and services in the Member States of the European Union, Final report*. Thursday, 21 June 2007, 6503 DG TAXUD.
- Dimitrakopoulou L., Ch. Genakos, Th. Kampouris, St. Papadokonstantaki (2024), VAT pass-through and competition: Evidence from the Greek islands, *International Journal of Industrial Organization*, Volume 97, December 2024, <https://doi.org/10.1016/j.ijindorg.2024.103110>
- European Commission (2003). *Evaluation report on the Experimental application of a reduced rate of VAT to certain labour-intensive services* (Commission staff Working Paper – COM [2003] 309 final).
- Fabo, B., Gertler, P., & Tóth, P. (2025). "Uneven pass-through of VAT cuts to food prices: Evidence from scanner data". *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5370701>
- Forteza, N., Prades, E., & Roca, M. (2025). "Analyzing VAT pass-through in Spain using web-scraped supermarket data and machine learning". *SERIEs*, 16, 137–189. <https://doi.org/10.1007/s13209-025-00309-w>
- Frey, A., & Haucap, J. (2024). "VAT pass-through: The case of a large and permanent reduction in the market for menstrual hygiene products". *International Tax and Public Finance*, 31, 160–202. <https://doi.org/10.1007/s10797-023-09813-w>
- Fuest, C., Neumeier, F., & Stöhlker, D. (2025). "The pass-through of temporary VAT rate cuts: Evidence from German supermarket retail". *International Tax and Public Finance*, 32, 51–97. <https://doi.org/10.1007/s10797-023-09824-7>
- Gaarder, I. (2019). "Incidence and distributional effects of value added taxes". *The Economic Journal*, 129(618), 853–876. <https://doi.org/10.1111/ecoj.12576>
- García-Miralles, E. (2023). "Support measures in the face of the energy crisis and the rise in inflation: an analysis of the cost and distributional effects of some of the measures rolled out based on their degree of targeting". *Economic Bulletin*, 2023/Q1, Banco de España. <https://doi.org/10.53479/29769>

- Ιωαννίδης, Γ. (2023). *Επιπτώσεις του πληθωρισμού στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις*. Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 33, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- Ioannidis, Y., & Giakoulas, D. (2023). "The impact of inflation on SMEs: Evidence from a survey on Greek SMEs". *Regional integration: Politics, Economics & Governance*, 16. <https://doi.org/10.12681/ri.35388>
- Jaworski, K., & Olipra, J. (2025). "Cutting VAT rate on food products in a high-inflation environment: Does it work out?" *Food Policy*, 131, 102816. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2025.102816>
- Kosonen, T. (2015). "More and cheaper haircuts after VAT cut? On the efficiency and incidence of service sector consumption taxes". *Journal of Public Economics*, 131, 87–100. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2015.09.006>
- Löwe, M. (2024). *Who is most affected by a VAT change? Impact of VAT changes on consumer prices and EBIT* (Working Paper). Freie Universität Berlin.
- Mariscal, R., & Werner, A. (2018). *The price and welfare effects of the value-added tax: Evidence from Mexico* (IMF Working Paper No. 18/240). International Monetary Fund. <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/11/08/The-Price-and-Welfare-Effects-of-the-Value-Added-Tax-Evidence-from-Mexico-46346>
- Moreira, M. S., & Pontual Ribeiro, E. (2024). *State taxation and asymmetric fuel price adjustment: Evidence from Brazil's ICMS* (Working paper). Institute of Economics, Federal University of Rio de Janeiro.
- OECD (2021). *Tax Policy Reforms 2021: Special Edition on Tax Policy during the COVID-19 Pandemic*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/427d2616-en>
- OECD (2022). *Consumption Tax Trends*. OECD Publishing, Paris.
- Politi, R. B., & Mattos, E. (2011). "Ad-valorem tax incidence and after-tax price adjustments: Evidence from Brazilian basic basket food". *Canadian Journal of Economics*, 44(4), 1438–1470. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5982.2011.01680.x>
- Poterba, J. M. (1996). "Retail price reactions to changes in state and local sales taxes". *National Tax Journal*, 49(2), 165–176. <https://doi.org/10.1086/NTJ41789116>
- Rivas, A., Chávez, E., Rojas, I., & Zaragoza, A. (2025). "The legal and real incidence of VAT reforms in Mexico: Distributional effects and impacts on poverty". *Economics Letters*, 248, 112236. <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2025.112236>
- Shiraishi, K. (2025). *Pass-through of VAT to shop prices in Japanese supermarkets and drugstores* (SSRN Working Paper). <https://ssrn.com/abstract=6025088>
- Weyl, E. G., & Fabinger, M. (2013). "Pass-Through as an Economic Tool: Principles of Incidence under Imperfect Competition". *Journal of Political Economy*, 121(3), 528–583. <https://www.jstor.org/stable/10.1086/670401>

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Αθήνα

Αριστοτέλους 46, 104 33
210-8846852
info@imegsevee.gr

Θεσσαλονίκη

Κωλέττη 24, 54627
2310-545967, 2310-517843
thessaloniki@imegsevee.gr

Πάτρα

Πανεπιστημίου 170, 264 43
2610-438557
patra@imegsevee.gr

Ηράκλειο

Βασιλείου Πατρικίου 11, 71409
2810-361040, 2810-361080
iraklio@imegsevee.gr

Λάρισα

Καστοριάς 2α, 41335
2410-579876-7
larisa@imegsevee.gr

Ιωάννινα

Σταύρου Νιάρχου 94, 45500
26510-44727
ioannina@imegsevee.gr

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 2021 – 2027
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ